КЕРДАЧА ДЕШАРА ШЕРА — ДИКА КИЙЧО

Республика школашка чакхдоалаш латт дешара шу. Цхьаболча дешархой экзаменаш дӀалуш ба, хӀаьта цхьабараш хӀанзле мукъа а баьнна пионерски лагерашка, туристически походашка баха кийчлуш ба. Сакъердаме ха дӀалхьара мел эшар Ӏалашдаьд царна. Дика толамаш даьхад укх шера Нохч-ГӀалгӀайчен школашка. ДӀадахача дешара шерарчул дукхагӀа ба дешархой, дикка лакхъеннай успеваемость, тоаденнад кхыдола гӀулакхаш.

Укх шера республика юкъерча школашка деша вагӀа 240 эзар саг, хӀаьта тӀадоагӀача дешара шера царна тӀаккхетаргва 20 эзар гаргга дешархо. Духхьал цхьоалагӀча класашка хьаэцаргва 30 эзар гаргга саг. Юххьанцарча массехк школах бархӀшерара школаш ергья, хӀаьта 10 бархӀшерарча школаех юкъера школаш хургья. Республике кхы а хьалъергья 15 керда школа. ДукхагӀа хургба сайрийнарча школашка дешараш.

Цу тайппара кхы а доккхий хувцамаш хургда кердача дешара шера. Цудухьа хӀанззехьа массайолча школашка дӀадоладе деза кердача дешара шера лерттӀа кийчо елга. Из чӀоагӀа бехктокхамеи лоархӀамеи гӀулакх дола кхета а деш, Ножай-Юрта района халкъа образоване болхлоша эгтара хьалха дӀаболабир болх, хӀаьта республика кхыйолча школашка кхайкарал а дир цар шоай болам хьаллацара тӀахьехаш. Цар лаьрхӀадар:

Школе даха ха йола деррига бераш дешара юкъеоза, деррига дешара шу чакхдаллалца цхьа бер юкъерадаьнна моттиг ца хилийта;

ХӀара школе комсомольско-пионерски всеобуча патрулаш вӀашагӀйохка;

Арахьара тӀабаьхкача хьехархошта мел эшаш дола бытовойи материальнии хьалаш хилийта;

Школьни помещенешта ремонт яра, гӀишлой материалаш кийчъяра, лардаш йохкара ерригача района юкъара 3 воскресник де;

Школашкарча мебелаи оборудованенеи дешархойи хьехархойи низаца 15 июнь хьатӀаккхачалехьа, хӀаьта школьни помещенештеи хьехархой квартираштеи 20 июнь хьатӀаккхачалехьа ремонт яь яккха, иштта кхы дукха а.

Шоай дош толамца кхоачашду ножай-юртахоша. ТӀаийцача декхарех дукхагӀа дараш кхоачашдаьд цар, хӀаьта вожаш дика кхоачашдеш хьа а боагӀа.

Цу тайппара хӀанзлехьа дика кийчо еш школаш кхы а дукха я республике. Уж хӀара районе йолаш я. Царех цхьайола материалаш оаха кепа тох тахан укх номер тӀа.

Цхьабакъда, ерригача республике гӀолла хьежача кердача дешара шера ледара кийчлу дуккха школаш. Цу хьакъехьа цхьаккха хӀама даьдац Сунженски районерча Мужичински бархӀшерарча школа коллективо. Эсала латт из болх МалгӀабика, Шаьла, Наьсарен районий цхьайолча школашка.

Кердача дешара шера массе оагӀорахьара кийчо яр тӀехьадаккха йиш йолаш гӀулакх дац. ХӀанззехьа берригаа низ тӀабахийта беза цу балха. Къаьстта терко е еза школашта ханнахьа ремонт яра. Цу хьакъехьа хьалхашка латтараш доккхий декхараш да. Укх шера вӀалла хилийта йиш яц соахкара гӀалаташ. ХӀара школа дешархой, хьехархой, дайноаной оарцагӀбовла беза цу гӀулакха. Цу балха юкъе хьинаре дакъа лоацаш хила еза ерригa общественность. Юрташкара Советаш декхарийла я школашта сихха ремонт яра, уж доагорца ханнахьа Ӏалашъяра керте латта. Терко янза дагдоацаш да укх тайпара гӀулакх а. Дукхача школашта тоъац гӀишлой материалаш, басараш, ремонт яра эша цхьайола оатхалаш. Уж ханнахьа школашка дӀакхоачийтаргйолаш вӀаштӀехьбаькха беза болх. Школашта ремонт яра новкъостал де декхарийла ба совхозий, колхозий кулгалхой.

ДӀадахача шера дукха моттигаш яр юрташкарча школашка тоъал учебникаш, тетрадаш доацаш. Цу гӀулакха дукхагӀча даькъе бехке яр торговле организацеш. Масала, Сунженски респотребсоюза складе даьдадар цхьоалагӀча класса дола нохчий меттала дешареи грамматически упражненеи 500 книжка. Цу тайпара кхоачамбоацараш дар республика кхыча райпотребсоюзашка а. Укх шера цӀенхаштта тӀахьожам лоаттабе беза цу балха. ХӀанззехьа ерригача школашка дӀакхачийта деза мел эша учебникаш, тетрадаш, кхыдар.

ЧӀоагӀа лаьрхӀа лелабе безаш болх ба деша даха ха йола деррига бераш дешара юкъеозилга. Цхьа бер дита йиш яц школе доацаш. Партийни, советски, комсомольски организацеш декхарийла я цу балха кулгалде.

Цахаддаш йоакхо е еза юрташкарча хьехархой. Ханнахьа Ӏалашде деза царна доагор, тоаде деза чубаха цӀенош, иштта кхы а.

Тоъам болаш хьехархой бацар соахка цхьайолча юрташкарча школашка. Дукха моттигаш нийслора шоай низ кхоачаш йоаца урокаш цхьаболча хьехархоша тӀаийеш. Цудухьа хӀанззехьа йоакхо е еза хьехархой кадраща ерригa школаш Ӏалашъяра. Хьехархой практикана юкъе яхьа еза дикагӀа болча хьехархой опыт. Из гӀулакх дукхагӀча даькъе кхоачашде декхарийла я республика хьехархой говзал лакхъю институт. Кхетамца оттаьча программащеи планащеи чакхъяха еза цига аьхки хургйола курсаши семинараши.

Халкъа образоване болхлой хӀанззехьа уйла е декхарийла ба цхьаккха бер шоллагӀча шера чудусарг доацаш болх вӀаштӀехьбаккхара. Шерра пайда эца беза мехкарча школай дикагӀча опытах.

Къона тӀехье коммунистически кхетамца хьалкхеяр — из дерригача халкъа гӀулакх да. Республика халкъа образоване органаш, партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацеш декхарийла я керда дешара шу дика дӀадоладе мел эшар Ӏалашде.

МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВӀАШАГӀКХЕТА!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГӀалгӀай обкома, Нохч-ГӀалгӀай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 71 (4084). ШИНАРДИ, 15 июнь 1965 шу. Мах 2 кеп.

КИЙЧЛЕ ЯЛАТАШ ЧУЭЦА!

Деношгеттара дӀайха а ухаш сиха кхачаш хиларца кастта чуэца доладерга ка бола ялаташ. Вай республика районех уж хьалхагӀа чуэца дезаргдарех цаӀ я Надтеречни район. Цудухьа укхазарча боахамаша цу лоархӀамерча гӀулакха миштa кийчо яьй хьожаш хилар «Сердало» газета рейдови бригада.

1200 гектар кӀаи мукхи чуэца безаш я «Верхне-Наурский» комсаш лелаеча совхоза Матагов Махьмада кулгалдеча шоллагӀча бригада коллектив. Механизатораша дика кхетаду шоашта хьалхашка латта декхар. Цудухьа шоашкарча кхоачамех леррттӀа пайда а эцаш ка бола ялаташ чуэцаш йола ерригa техника тоаяь баьннаб уж.

Тахан балха араяла езе а кийча я бригадера кхоъ комбайн. Шоаш ремонт яь баьлча цар болх мишта бу хьежаб комбайнераш Дажикаев Мовлади Джанхотов Ӏаьлеи. Иштта тоа а яь, даьтта хьекха латт бригадера кхоккхе жатка. Дика тоаяьй укхаза хьетт а.

Болх баь баьнначул тӀехьагӀа механизатораштеи шофераштеи паргӀата а культурно а салоӀилга вӀаштӀехьдаккхара а йоакхо яьй М. Матагова бригаде. Метташ тӀа лоа мо кӀай кисеш тӀа а тайса латт стане менгеш. Керда газеташ, жуналаш, шашкаш, шахматаш я цӀеча уголоке.

Иштта дика кийчъяьй цу совхоза Магометхаджиев Хасмухьмада кулгалдеча цхьоалагӀча бригада кхай стан а. Укхаза дукхагӀа да болхлошка салаӀийтара лаьрхӀа дӀаоттадаь латта менгеш, долаш да газеташ, журналаш, шашкаш, шахматаш. Ялаташ чуэца доладелча кийчбергба укхаза дийнахьа кхозза баа бӀайха кхача. Совхоза кугалхоша терко ю из дика а дарегӀа а хилийтара.

Цхьабакъда, белгалдаккха деза бригадера ши комбайн хӀанз а тоаяь яланза хилар. Царна ремонт еш болча комбайнераша Мусаев Мухьмадеи Махтиев Янудеи йоах: «Эшаш йола оатхалаш ца хиларах тӀехьадисад тхо, укх кхаь-диъ дийнахьа даргда тхо машинаш тоаяь».

Укх деношка чуэца болабе безаш кхаьчаб бригадера мукх, кхачаш латт рожь, цудухьа йисача ханах бизза пайда эца беза ремонтникаша.

Итта дийнахьа деррига ялаташ чуийца дахара кӀезигагӀа яле а кхы а ялх-ворхӀ комбайн эш «Верхне-Наурский» винсовхоза. Бакъда, тоъаш йоаца техника Ӏалашъяра деш хӀама дац совхоза кулгалхоша.

Цу даькъе ца деш дисараш кхы а дукхагӀа да «Надтеречный» совхозе, комбайнашкара хьетташка хьакхухьаргдола ялат цӀендараи машинашта юха тӀадоттараи эшарех кхыметтел цхьа машин яц укхаза. Совхоза доккха зе хургда из бахьан долаш, хӀана аьлча, цӀендаь ца хиларах 18—20 процент эшадергда дӀачулургдола ялат. Ялат цӀендаь дӀалоре хьайбаш кхабара 400—450 тонн отходаш юсаргьяр совхоза, хӀаьта эца эттача 4000—4500 сом дӀагӀоргда царга, хӀана аьлча, 10 сом дех отходий тоннах. Иштта тоъаш яц совхозе 250—300 тонн ялаташ чутовса складаш.

Йиллача хана ялаташ чуийца дахара тоъаргъяц совхозе комбайнаши жаткаши, цхьабакъда, шоашка йолчарна а ремонт яь баьннабац совхозе.

«СК-4» яхача шин комбайнах цаӀ балха яраяла кийча яц Даудов Мухьмада кулгалдеча шоллагӀча бригаде, цох дӀайолла гӀовраш кхестаду ши оаса ца хилар бахьан долаш. ХӀаьта шоллагӀа йола комбайн комбайнер воацаш латт.

Кхаь жатках тоаль яьннац укхаза цхьаккха а. Царца хьакха дезаш да бригадера 800 гектар совгӀа ялаташ. Укх цхьан-шин дийнахьа чуэца безаргболаш кхаьчаб бригадера 300 гектара тӀара мукх, бакъда хӀанзчул тӀехьагӀа кӀира даьлча а из чуэца кийча яц бригада.

«СК-4» яха самоходни кхоъ комбайн тоаяь кийча латт совхоза цхьоалагӀча бригаде. Цхьабакъда, балха араяла йиш йолаш яц «РСМ-8» яха комбайн, хьахьокхаш дола ялат бункер чу дӀачутела транспортер ца хиларах. Совхозе йоацаш я из транспортер, Иштта тоаяь яьннац цу бригаде 4 жатка а. Жатка хьалъайеши ӀотӀайохийташи йола цилиндраш эш царех кхаьннена, хӀаьта йиъллагӀъяр полотно доацаш я.

Хьоггехьа а уйлае а вӀаштӀехьдаха а дезаш дар ялаташ чуэца доладеннача хьалхарча дийнахьа денз механизаторийи шоферийи кхай станашка бийсаш яха йиш хургйола хьалаш. Иттех саг Ӏовижа мара моттиг хургьяц цхьоалагӀча бригаде, хӀаьта «Надтеречный» совхоза шоллагӀча бригаде а доацаш да уж хьалаш. Ӏалашъьяц цу бригадашка цӀи йоаяра эша инвентарь, хӀапачул тӀехьагӀа лаха езаш я огнетушителаш.

Цу даькъе дукхагӀдар де дезаш да «Минеральный» совхозе а. Тоъаш яц укхаза 31 огнетушитель, йоацаш я хий чулоаттадеш йола емкосташ, ведраш, гӀум чу а йилла комбайнашта лоаттаеш йола яьшкаш, кхыяраш. ХӀанз а тоаянза я йиъэ хьетт, дӀаоттаде дезаш да машинаш озаш дола цхьа тараз.

Тесса дитад совхозе механизатораштеи шофераштеи болх бара эша культурно-бытовой хьалаш вӀаштӀехьдоахилга а. Кхай стан яц цхьанна а бригаде, ара юккъе дӀаоттаяь латт укхаза техника.

14 комбайнах ялх комбайни 16 жаткаx йиъ жаткеи запасной оатхалаш ца хиларах тоаяь яланза я «Минеральный» совхозе.

Ялаташ чуэца доладала йисар кӀезига ха я, цу лоацача юкъа даь даккха деза совхозашка ца деш дитар. Цхьаккха ди доа ца деш чуэца деза деррига ка бола ялаташ.

«Сердало» газета рейдови бригада членаш: М. ХАСАМИКОВ, «Минеральный» совхоза партийно-паччахьалкхен тӀахьожама новкъостала йолча группа председатель; А. СОЛТАЕВ, «Надтеречный» совхоза механизатор, С. ИСРАИЛОВ, ВЛКСМ Надтеречный района комитета оргтдела заведующи; Ам. ПЛИЕВ, тха собкорр.

Республика кхашка

ДУКХАГӀА КИЙЧДЕ ДОАКЪАР

ДӀадахача шера кхоачам хиллал доакъар Ӏалаш ца дар бахьан долаш Шаьла района «Джалка» совхоза шоллагӀча отделене доахан вочa хьале долаш Ӏангара даьлар. Из гӀулакх диц а далийта, юха а соахкара гӀалаташ дувлийта лаьрхӀа ба отделене кулгалхой. Геттара мела лел доакъар кийчделга.

220 тонн йол кийчъе езаш я шоллагӀа отделени планах. Цхьабакъда, хӀанз мо мара болх ца бойя, из декхар цар кхоачашдойя тамаш я.

Спискаx 60 саг ва йол вӀашкатохача Сантаева бригадаца, хӀаьта балха хьавоагӀар 25—30 саг мара вац. Йол хьатӀаозача болх беш ба возчикаш Салимсултанов ХӀарон, Барахаnов Мовлади, Лабазанов Хьусен, кхыбараш. Цар массане болх бу сихагӀа ди сайранга дахча бакъахьа хеташ.

— Ферме масса ворда дӀайихьай оаш, — аьнна оаха шийга хаттар дича, жоп дала ца могаш висар делкъа ханна мара балха хьавенавоаца бригадир нов. Сантаев.

Йол Ӏалашъяра де деза гӀулакхаш сиха ца дича даргдац.

А. МАГОМЕТОВ.

ХЬАЙБАШ ЛЕЛАДЕРИЙ ГӀУЛАКХАШ

Чакхдоалаш латт семилетка тӀеххьарча шера хьалхара ах шу. Республика хьайбаш леладераша КПСС ЦК мартовски Пленума решенеш кхоачашъяр духьа тӀагӀертта къовсам лоаттабаьб цу юкъагӀа.

Хьалхарча ах шера баьча балха керттера результат — шуреи фуаши соахка цу ханна хинначул дукхагӀа хилийтари паччахьалкхенга уж дукхагӀа дохкари. Масала, ерригa республика хьаийнача шура 19 процент дукхагӀа ехкай, доахани фуаши — 23 процент дукхагӀа. Ах шера шура йохкара план ханал хьалха, 10 июне, кхоачашъяьй ерригача республике еча закупкаех 30 процент лоацаш долча Грозненски района боахамаша. Ах шера фуаш дохкара план кхоачашъяьй Ачхой - Мартана, Ножай-Юрта, Грозненски, Наурски, Сунженски, Урус-Мартана районаша.

Цхьабакъда, дукххача фермашка хӀанз а пайда во эц дулх, шура, фуаш дукхагӀа дахара йолча торонех, закупкай планаш кхоачашъяц.

Цхьадола экономически гӀулакхаш чакхдаьхачул тӀехьагӀа хьайбай боахам тӀехьабисара цхьаккха а бахьан дац хӀанз. Ахкан замалахьа моша доакъараш доллашехьа а, Веданеи Советскии районий колхозаша кхоачашъеш яц ах шера план. Цу районий кулгалхошкеи специалисташкеи хаттар де доагӀа: фермашкара гӀулакхаш гуйран-Ӏан замалахьа тоаде лерхӀаш-м дац шо? Аьнна.

Хьайбай боахамерча балхлошта керттердар — паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара шера план толаме кхоачашъяра чӀоагӀа лард йолларгйолаш, доаханна дулх дукхагӀа тӀадеттадалийтараи шура дукхагӀа яхараи ахкан ханах мамогта дукхагӀа пайда эцар.

Паччахьалкхенга хьайбай продукташ йохкара 1965 шера хьалхарча ах шера план мел кхоачашъяьй хьахьокхаш йола

СВОДКА

(1-ча ах шера планаца нийсйича проценташ).

	Шура	Дулх	Фуаш	Тха
Грозненски	102	62	100,1	19
Наурски	96	38	106	50
Сунженски	92	85	104	33
Гудермеса	92	83	94	99,3
Шаьла	88	92	89	47
Урус-Мартана	85	81	106	99
Ачхой-Мартана	84	54	117	54
Надтеречни	84	45	70	55
Наьсарен	84	53	69	10
Шелковской	81	40	88	36
Ножай-Юрта	77	35	100,8	93
МалгӀабика	75	43	66	6
Ведана	59	24	83	68
Советски	50	26	76	94
Ерригача республике гӀолла	91	61	98	39

РЕСПУБЛИКЕ ДУХХЬАШХА

Советски Союзе эггара кӀоаргагӀча «Галюгаевская» номер 1 йолча скважине насосно-компрессорни турбай дикалгеи чӀоагӀалгеи хьожаш бокиха болх бу «Грознефтеразведка» треста деффектоскописташа.

Къаьстта чӀоагӀа хилар дӀадех лакхача давлене кӀала болх беча насосно-компрессорни турбай металлагара. Треста оператора-деффектоскописта Сидунов Аркаде отта а яь республике духхьашха юкъейоалаяьй (5—7 мм) йиткъа йолча турбашта тӀахьожам лоаттабу ультразвукови метод.

Йолаш йолча инструкцех хӀанзалца тӀахьожам лоаттабаьб 15 милиметрал тӀех сомал долча турбашта.

Тресте деффектоскопе лаборатори вӀашагӀйоллара инициатор хиннар ва треста керттера инженер Левин Евгений Моисеевич.

Х. СУРУДЖАНЦ.

17 июне 35 шу дуз Волгоградски тракторни завод болх бе йолаенна. 1930 шера укхаза арахеца йолайир эггара хьалхара советски торактораш. ХӀанз керттерча заводской конвейер тӀара араювл ДТ-75 яха низ бола гусенични машинаш.

Сурта тӀа: кхашка дӀаяхийта кийча я торактораш.

Ю. ЕВСЮКОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Советски Союзе гӀолла

ХАНАЛ ХЬАЛХА

КЕМЕРОВО. Кузбассе йоккхагӀа йолча «Томь-Усинская 1—2» яхача шахте горнякаша селхан кхоачашйир ворхӀ шера задани. Укх дӀаяхача ялх шу совгӀача ханна юкъера лаьрхӀача укхаза деннеи бийсаннеи боаккха кӀор шоззa совгӀа дукхагӀа хиннаб, хӀаьта къахьегама овсарле 83 процент лакхъеннай. «Томь-Усинская 1—2» — ворхӀ шера план кхоачашъяь Кузбассе иттлагӀа шахта.

ТХА ХЬУВЗА ТКЪО ЭЗАР МАШИН

ПЕНЗА. «Пензамаш» яхача заводо селхан арахийцар тха хьувза ткъо эзарлагӀа машин. Юбилейни хиннай искусственни хьоасах тай деш йола «П-83-7» яха керда тайпа машин. Из хьожаяьй Пермски областерча даьреш деча Чайковски комбината.

ХЬАЛЪОТТАШ ЛАТТ КЕРДА ДОМНА

МАГНИТОГОРСК, 10 июнь. («Труда» корр). ТӀа-тӀа дукхагӀа урагӀйодаш латт Магнитогорски металлургически комбинате хьалъеш латта керда домна. Пишка металлически кожух, газовоздухопроводаш, копра конструкцеш, фо дӀоахдергаш вӀашагӀйохкаш ба монтажникаш. ЦӀероца йоагаеча кирпишкех яьча кӀийленна кӀал еллай эггара хьалхара фо дӀоахдергаш. ХӀана укхазара доал Лисичкин Анатолеи Красавин Борисеи кулгалдеча огнеупорщикий бригадашка дахад. Пхийтта эзар кубометр огнеупорий йотта езаш ба каменщикаш огнеупорщикаш.

АВТОПРИЦЕПА ЧУ — 40 ТОНН

РУДНЫЙ (Казахски ССР). Сарбайски рудника карьере тохкамах чакхъяьннай кӀалтӀакхувса устройство а йоаллаш йола «Маз-525» яхача самосвала 40 тонни прицеп. Автопоезд дика лелаю карьера урхаленашкеи голаш еттача наькъашкеи гӀолла. Автомобила балха овсарле шозза совгӀа лакхлу.

Горнообогатительни комбинате конструкци оттаяь йола прицеп моттигерча мастерскешка кийчъяьй. Цу гӀулакха пайда ийцаб ехача «Мазий» кузовхи оатхалехи.

ДЗОРАГЕТА ШТУРМ ЕШ ЛАТТ

ЕРЕВАН. Селхан Дзорагет яхача хин чӀожа штурм йолаяьй Кировоканера Алаверде йода газопровод юллараша. Из трасса эггара халагӀа йола участок я. «Баьццарча цӀера» никъ дӀакъайлар 500 метр шерача Дебет яхача хин чӀожо. Из пхелагӀа магистраль юлл Армене лоамашка. Из юллаш боахк «Армгазстрой» яхача треста гӀишлонхойи «Южгипрогаза» монтажникаши.

КОМБАЙНИЙ ЭШЕЛОН ЙОАГӀА

РОСТОВ-НА-ДОНУ, 10 июнь. («Труда» корр). Дийнахьа платформаш тӀа еттар уж. Керда басар хьекха шоаш лела, хӀанза «Ростсельмаша» керттерча конвейер тӀара Ӏоьнна комбайнаш Украина къулбехьен районашта лаьрхӀа я. Поездаш вӀашагӀъехкараша сарале хоам бир: маршруташ дӀаяхийта мара ца езаш кийча я. Николаевски, Херсонски, кхыча областашка яхай эшелонаш. Ахархошка низ бола керда техника кхоачаргья укх шера ялаташ чуэца долалуча ханна.

Ростсельмашевцаша дош деннад июнь бутт бовлехьа планах йоагӀачул совнагӀа кхы тӀа Украине 600 совгӀа комбайн яхьийта.

ЮХХЬАНЦАРА АВТОМАТИЧЕСКИ...

МИНСК, 10 июнь («Труда» корр.). Тахан саррахьа тохкам бе болабаьб Мински автомобильни заводе эггара хьалхарча автоматически линена. Цо обработка ергья хӀанз дуккха арахеца йолаеннача «МАЗ—500» яхача кердача машина тӀехьашкарча соан редуктора катера. Техникеи технологии цахаддаш эргайоахаш тоаяро коллективана новкъостал дир ерригa продукци арахецара ворхӀ шера план ханал хьалха кхоачашъе.

* * *

«БАЙКАЛ» ЙОЛАЕННАЙ

ИРКУТСК, 10 июнь. («Труда» корр). Тайге гӀолла хьийдда йода шийтта сийна вагон. Царех хӀаране тӀа доккхийча алапашца яздаь латт «Байкал». ЧӀоагӀа хоза тоаяь а цхьалхо яь а я цар коридораши купеши, пенаш тӀа дахка пейзажийи СибарегӀарча керттерча фордеи сурташ да.

Ший эггара хьалхарча рейсе Иркутскера Москве яхар «Байкал» яха экспресс. Из никъ беш хилча цунна соахкарчул 6 сахьат кӀезигагӀа ха эшаргья.

ВЛКСМ ЦК VII ПЛЕНУМ

11 июне Москве йистеяьлар ВЛКСМ ЦК VII Пленум. «Комсомоле беш бола организаторски болх — парте хӀанз дӀадехарий боарам тӀа» аьнна ВЛКСМ ЦК хьалхарча секретара С. П. Павлова яьча докладах пренешка къамаьлаш дир союзни республикай комсомола ЦК секретараша, крайкомий, обкомий, юххьанцарча комсомольски организацей секретараша. Пленуме дакъа лаьцараша дийцар комсомола вахара керттера дешаш, дийцар кагирхошта юкъе беча кхетама балха стиль а формаш а дӀахо эргайоахаш тоаярах.

«Барт-цхьоагӀо, машар, доттагӀал» яхача Алжире хургйолча IX-ча дерригдунен фестивалага советски кагирхой кийчбара хьакъехьа хоам бир СССР кагирхой организацей комитета председатела П. Н. Решетова.

С. П. Павлова докладах Пленумо боаггӀаш бола соцам тӀаийцар.

(ТАСС).

ДЕРРИГДУНЕН КОНГРЕССА НАКЪА ДОЛХАШ

Советски общественноста инициативах вӀашагӀъеллай 10—15 июле Хельсинке гулъеча машара, къамий лоӀама, герз дӀадаккхара тӀехьарча дерригдунен конгресса новкъостал дара советски комитет. Комитета председателалла хержав академик А. Е. Корнейчук. Комитета состава юкъебахаб советски общественни деятелаш, мехка общественни организацей викалаш. Комитето белгалдаьд Хельсинке хургйола дерригдунен конгресс хьаллоацаш машара тӀехьа латтача советски наьха болх дӀахо боаржабара гӀулакхаш.

(ТАСС).

ӀИЛМА-ТЕХНИЧЕСКИ БАРТ-ЦХЬОАГӀОН ЙОЛЧА СОВЕТСКО-КИТАЙСКИ КОМИССЕ СЕССИ

4-ча июне денз 12 июне кхаччалца Москве хилар Ӏилма-технически барт-цхьоагӀонна йолча советско-китайски комиссе XIV-гӀа сесси.

Сессе итогаш йир хьалхагӀа хиннача сессе решенеш кхоачашъярах, тематика тӀаийцар 1965 шера шоллагӀча ах шераи 1966 шера хьалхарча ах шераи СССР-а а КНР-ена а юкъе Ӏилма-технически барт-цхьоагӀон гӀулакхаш чакхдахара. ТӀаийцача тематикага хьежжа щина а оагӀонгахьарча йоагӀаш йолча организацеша Ӏилма-технически карагӀдаьннараши производственни опыти йовзийтара инженерно-технически болхлой шоайла дӀа-юха бохийтаргба.

ПАРТИЙНИ ВАХАР

ХЬАЛХА ЛАТТАРАШ

Хьалха Коби, Шелкозаводской станица, Харьковски хутор, Шелковской станица яхача нах бахача йиъ пункташка ши ший къаьст-къаьста колхозаш яр. Кагийча боахамаша зенаш дора. Кlезига нах юкъе боагlаш хиннача юхххьанцарча партийни организацей вlаштlехьдалацар колхозий правленей, производственни участкай балха тlахьожам лоаттабе.

Хlана уж деррига боахамех цхьана вlашагlкхийтта, низ бола, дукхача доакъоех латта С. Кирова цlерах йола юртбоахама артель хиннай. Къаьстта дика латт укхаза жа леладари комсаш кхеяри.

Дегlабоагlа нах, дегlайоагlа колхоза экономика а. Вlашагlъеллай кхоъ комплексни бригада, 80 саг юкъевоагlаш кхоъ юхххьанцара партийни организаци. Белгалдаккха дезаш да доахан леладеча болх беш 30, дlайийна хlамаш кхееча болх беш 20, механизатораш болаш итт коммунист хилар. Производственни участкашка коммунисташ лерттlа дlайийсбар бахьан долаш беррига боахам партийни организаце теркама кlаlа латт.

КПСС XXII-ча съезда решенеш вахара юкъейоллаеш юртбоахама къахьегамхоша керда декхараш тlайийцад семилетка тlеххьарча шера. 2850 центнер дулх, 7200 центнер шура, 1170 центнер тха, 270000 фуъ, 1700 центнер комсаш, иштта кхыйола юртбоахама продукташ Даьхенга йоха лаьрхlад пар.

Кхы а хьинар айленна къахьега болабеннаб юрта къахьегамхой КПСС ЦК мартовски Пленум хинначул тlехьагlа. Юртбоахама продукташ ийяра маьхаш лакхдаро йиш хулийтаргья тха кхы тlа а итт эзар сом ахча чуда. Укх шера 1245 эзар сом чуда лаьрхlад. Духхьал хьайбашкара доалар хургда 833,9 эзар сом, цу даькъе жа леладаро 572,7 эзар сом лургда.

Цудухьа колхоза правлене, партийни организаце чlоагlа теркам бу производстве хьалха латтарий. Итт эзар жа долча ферма цхьоалагlча комплексни бригада керте латт коммунист Дмитрий Иванович Марышев. Цу ферма заведующи ва зоотехник, къона коммунист Анатолий Алимпиевич Багдашкин. Цига ветеринарни дора болх беш ва парте районни комитета член вола Мусакаев Хамдан.

Дика къахьийгар барт тайнача, lымерзача коллективо жа дахкача хана. Доккха дикахетар хиннад цу ферма воккхагlа волча жа lуна Гулиев Мухадина дукха ха йоаццаш — КПСС члена кандидаталла дlайийцав из. Юхххьанцарча партийни организаце собране цо парте райкома бюрова дош делар желаш оборудовании жерч дахка ха хьатlакхачалехьа кийч а ергьи, хlаьта хlара бlаь жийна тlехьа 110 lаьхар хьал а кхебергба, аьнна.

Чlоагlа хилар къонача коммуниста денна дош. Йистеяьннай жа дахка ха. Хlара бlаь жийна тlехьа 114 lаьхар кхебу цо, планах лаьрхlараш 95 lаьхар мара боацача.

Дика хьоккхамаш даьхад ший жа lуй бригадаца коммуниста Ахмурзаев Зиява. Планах лаьрхlараш 95 мара боацача 112 lаьхар ба цун хlара бlаь жийна тlехьа. Хlаьта ерригa жа-товарни ферма хьайийцача хlара бlаь жийна тlехьа 109,5 lаьхар ба.

Шоллагlча комплексни бригадана керте а коммунист латт. Из ва Леонид Дмитриевич Мосин (юхххьанцарча партийни . организаце секретарь нов. П. И. Шестоперстов).

Беррига партийно - политически болх бригада боахама балхаца бувз пар. Масса а хана колхозхошта юкъе хуя къаьна партийни болхло Петр Исаевич Шерстоперстов. Берригаш хlана бац, аьнна бола коммунисташ материальни рузкъа хьадеча дlаовттабаьб. Масала, жа-товарни ферма заведующи ва коммунист Абисауров Паша Алисаурович, ветфельдшер ва коммунист Федулов Василий Георгиевич.

Дика къахьегама толамаш даьхад коммунист Абдулмежитов Жабраил керте латтача жа lуй бригада. Хlара бlаь жийна тlехьа 99 lаьхар кхебе безача цар 112 lаьхар кхебаьб. Хlаьта ерригача ферме хlара бlаь жийна тlехьа 108 lаьхар кхебаьб.

Ши-шерlа даьхадан уж толамаш. Денна жа-lуй бригада а кхыча болхлоша а беча балхо, зоотехнически бакъонаш телха ца яр бахьан долаш даьхад уж. Хlанз хьатlаэттай эгара лоархlамера, бехктокхаме жа ларга деза ха. 25 эзар жа лоргарга укх шера.

Колхоза партийни комитета, правлене чlоагlа терко а яь шоай цхьана хиннача заседане белгалбаьхаб жа лоргараш, учетчикаш, агрегатий начальникаш, наладчикаш, классировщикаш, иштта кхыбараш. Жа лоргача пункташка вlашагl а ехка чlоагlъяьй партийни группаш, партгруппоргаш, новкъостала йола партийно-пачхаьхьалкхен контрола посташ. Из сийлен гlулакх деш бlаь совгlа саг ва, царна юкъе 40 коммунист ва.

Дикагlа жа лоргараштa цlе вышелаш тел. Доккхий социалистически декхараш тlайийцад жа лоргараша — пачхаьхьалкхенга 1170 центнер тха дохка, хlара устагlанна тlера 4,5 килограмм тха даккха. Хlана ларга доалаш латт жа, гуш да тlайийца декхараш кхоачашдергдолга.

Тlехдика къахьег коммунисташа шурий-товарни ферме а. Хьалхара шу дац ферме къонача коммуниста, Ибрагимов Хьасана учетчикалла болх бу. Хозахет из болх беш волча цlагlа дlачувальча. Дlа па хоатташ ха йиш я ферме хlара доярка ше гlулакх деча группагара цхьан дийнахьа мел шура йоакх.

Ферма хlара болхлочо бетта даькха ахча дlаяздy ведомоста тlа, хlаьта из деррига бlаргаго а деша а йиш я Ибрагимов Хьасана кулгаша хьаяьча стендаш тlа. Из волча ферме lомабала ух кхыча районашкара, колхозашкара бухгалтерии учет лелаяра. Ростовски бухгалтерски техникум яьккхача, йоккха опыт йолча сага балхаца дукха да хьаlомаде мегардола хlамаш. Ший балха опыт дика дlайовзийташ ва из.

Шоашта тlачlоагlдьча доахана группашкара пхе бетта хlара беттача lаттагара 900-гара 1100-га кхоачаш килограмм шура яьккхай доаркаша. Царна юкъе хьалха латта доаркаш ба Салаватова Мария, Яхьяева Таю, иштта кхы а.

Массехк дош ца аьлча варгвац колхозе къахьегача кхыча коммунистех а. Дика къахьет, масала, комсаш лелаераша юртсовета депутата, коммуниста, звеньевая Иванга Валентинас, Свиридова Валентинас, шофераша - коммунисташа Пиядни Николая, Джамалдинов Шахмела, Сидоренко Ивана, комбайнера Рядченко Владимира, электросварщика Савченко Михаила, аьшнапхьара Шепелев Александра, иштта кхычар.

Уж а кхыбола а коммунисташ колхозни производства, юртбоахама артела, парте боацача къахьегамхой хьалха латтараш ба. Цудухьа, тешшаме ала йиш я укх шера тlайийца декхараш кхоачашдарал совгlа цхьа долча даькъе тlеххоачаш а дергхилар.

А. САЛОВ,
«Шелковской» района Кирова цlерахча колхоза партнома секретарь.

МАШИННАЬКЪАШКАРА КОММУНИСТАШ

Йоккха яц Серноводска машиннаькъа станце партийни организаци. Цун мугlарашка ва ялх коммунист. Цхьабакъда, уж берригаш а хьинар долаш нах ба, цар болхлой коллектив оарцагlйоах производственни заданеш кхоачашъяра.

Лоархlамегlа йолча производственни участкашка нийсбаь дlаоттабаь ба уж. Коммунист А. Кузнецов станцера дежурни ва. нов. Тимаев Бахьаудин дрезина кхувлаш ва, нов. Игумнов Евгений станце начальник ва. Вож коммунисташ а ба производства сфере болх беш.

Коммуниста А. Кузнецова ше ца кховеш къахьегаш хилара хьокхам тел парте боацача машиннаькъахошта.

Станцерчарна дика йовзаш я дежурне Попов Олега, стрелочникий Чихачева Петра, Халуева Марияй, весовщикий Сугаипов Хьамзата, Корженко Семена цlераш. Уж хьинаре къахьегаш хилар бахьан долаш да мухьаш тlадоттареи lодоассадареи планаш станце коллективо беттагара беттага кхоачашъяр.

Партийни организаце боккха кхетама болх бу нахаца. Агитационно-кхетама балха юкъмоттиг хиния дlаэттай цlе уголок. Из дика а безаме а кийчъяь я. Укхаза йолаш я телевизор, истолаш тlа ловзо хlамаш: шашкаш, шахматаш, домино, централь а м т тигерча а газетий подшивкаш. Цу цlеча уголока заведующи ва комсомолец Шериев Виктор.

Цlеча уголоке хаддаьза масса а хана ешаш хул lилма-техническн а политически а темаех лаьца йола лекцеш. Станце начальника нов. Дудникова хlаидлехьа а йийшай укх темаех йола лекцеш: «1965—1970 шерашка Къилба-седа-Кавказски машинникъ дегlабоалабара перспективаш», «Машиннаькъашта техническн эксплуатаци яра бокъонашта юкъера кердадар. «Знание» яхача республикански общества лектора нов. Быкова йийнар дика чулоацам болаш йола дунен халкъашта юкъерча хьала хьакъехьара лекци.

Парторганизаце а администраце а балха доккха новкъостал ду станцерча «Сигнал» яхача пенгазето. Цун редактор я дош меттахьа а денал а долаш йола коммунистка Зобова Мария Владимировна. Газето хьалха латтарий балха опыта пропаганда яь ца lеш, ира критика ю шоай болх тесса лелабераша, къахьегама дисциплина телхабераша, балха тlа брак хулийтарашта.

Парторганизаце хьаахленна станце коллектив коммунистически къахьегама цlи яккхара къовсам лоаттабеш я.

А. ДЕРГУНОВ.

АРХАНГЕЛЬСК. Укх шера массазарчул дукха а хьалхагlа йолаеннай Архангельски форда торгови портера хьун экспортни навигаци. Ша тlа гlолла беш бола никъ кхоачаш чакх а балалехьа, шийла Кlай форд юстара а буташ, Къилбаседен Двинай шеррача аренашка гlолла эрсий хьунашта тlехьашкахьа доладелар хьаlъятlаш Норвеге, Швеце, Голланде, Бельге, Англе, Греце, ФРГ, Либере, кхыча мехкий байракхаш а йолаш дола океански кемаш.

Готта я хьу кийчъеча биржайи хьу чакхйоахача комбинатийи Къилбаседен Двинай дlоаххала ткъаь итт километр ядача причалашка. Укхаза дотташ латт кхыча мехкийи советскии итташ кемаш.

Сурта тlа: Къилбаседен Двинай фарватерера кхыча мехкий кемай караванаш.

С. Майстермана сурт. ТАСС фотохроника.

ХАНАЛ ХЬАЛХАБУВЛАШ

Барт тайнеи дукхача къамех латташи йолча коллектива кулгалдеш ва дика опыт йола лаьттан кlал ремонт ю мастер-коммунист Хлуднев Петр Алексеевич. Цун бригадана Гудермесски мехкдаьтта промысла эггара хьалхарчарца коммунистически къахьегама коллектив яха сийлен цlи еннай.

Укх шера апрель бетта Гудермесски мехкдаьтта управлене массайолча цехашкеи бригадашкеи кхаъ кхаьчар лаьттан кlал ремонт ераша ворхl шера план кхоачашъяьй, аьнна.

Ала деза нов. Хлуднева кулгалдеча бригада из толам атта баькха ца хилар. Къахьегама овсарле лакхъяро, хьабеча балхага дlадодар лохдаро, хlаьта производственни процессашта шерра механизаци яро вlаштlехьдалийтар цар из котало яккха. Цунца болх беш болча наха техника дика караерзаяьй, хlаьта механизмай конструкци тоаю, кердайоах.

Промысла эггара дикагlа вола рационализатор ва Петр Алексеевич. Семилетка йолаеннача хана дена итташ рационализаторски предложенеш балха юкъейихьарах 10 эзар сома пайда баьб цо пачхаьхьалкхенна. Духхьал укх шера цо енна йиъ рационализаторски предложени балха юкъейихьай. Массавар хlана вац аьнна рационализатор ва цунца болх бераш. Масала, оператора Владимир Панченко бархlи оператора Иван Петрученко кхоъи предложени еннай хlанзле а.

Творчески къахьегарах вlаштlехьдаьлар бригада ворхl шера план ханал бархl бутт хьалха кхоачашъе. Цу юкъа дукха ремонт яьй скважинашта, царех 80 процент сиха яьй. Насосашта дика ремонт яра 5 эзар сом ахча кходаьд бригада.

Къахьегама овсарле кхо процент совгlа лакхъяьй, хlаьта балхага дlадодар ялх процент лохдаьд. Деррига а кходаьр 25 эзар сом ахча да.

Семилетка ханал хьалха кхоачашъяра шерра социалистически яхь йоаржаяьча хана Гудермесски мехкдаьтта промысла мехкдаьттахоша мехкдаьттеи lалама гази яккхара ворхl шера план укх шера июль бетта кхоачашъе лерхl.

Н. ЗАЗДРАВНЫЙ.

КООПЕРАТОРАШ ДАГАБУВЛ

8 июне Москве хьайийлача Центрсоюза совета собране дувц советски потребительски кооперацe лоархlаме декхараш.

Собране дакъа лоацараша ладийгlар Центрсоюза правлене председателя А. П. Климова потребительски кооперацe 1964 шереи укх шера хьалхарча кварталеи баьча балха итогехи КПСС ЦК мартовски Пленума решенешца дувзаденна долча цун декхарехи яьча докладага.

Докладчикеи къамаьлаш даьрашеи белгалдаьккхар, юрта боахам дегlаахара перспективаша дlахо а потребительски кооперацe ерригача звеной болх тоабеш эргабоаккхилга, къахьегамхошта гlулакх дикагlа делга, кооперативни торговле культура мамогга лакхъелга дlадехаш хилар.

Собране белгалдаьккхар 1964 шера розничнн торговле сеть 10 эзар предприяти тlакхеташ лакхъялар. Продовольственни товарий ресурсаш дукхагlа хулийташ правительства гlулакхаш дар бахьан долаш маьхки маькха-булкай изделеши, шекар, кондитерски изделеш, чкъаьрий, сельдаш, ганарий даьтта, консерваш йохкилга лакхденнад.

Дlадахача шера потребительски кооперацe тlеххоачашйир коартолаш, баьца дааpaш, сомаши баьца комараши, бехк, каракуль, бедала кхы цхьадола тайпаш эцара план.

Къамаьлаш даьраша цунца белгалдаьккхар потребительски кооперацe балха тlехь хlанз а лоархlам боллаш дола кхоачамбоацараш хилар. Уж дlадахара наькъаш белгалдаьхар цар.

(ТАСС).

ХЬАТlАБОАГlАЧА БЕТТА ЧОТАХ

Семилетка тlеххьарча шера план ханал хьалха кхоачашъяра шерра яхь яьржай Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода установкашта, цехашта юкъе.

Завода установкашта юкъе къаьстта дика къахьегаш хьайоагlа мастера Петросов Сергей Рубеновича кулгалдеча № 7 йолча установка коллектив. Валови продукци арахецара ялх бетта план 31 мая 106,1 процент кхоачаш а яь, хlанзле планал совгlа эзараш тоннаш продукци арахийнай установка коллективо.

План ханал хьалха кхоачашъяра хьинаре къахьийгад операторашa Шамардин Виктора, Тужелов Виктора, оператора гlончаша Зайцева Татьяна, Омаров Махьмада, слесара Игошин Николая, кхыбараша.

Июль бетта план 25 июне кхоачашъе лерхl цу барт тайнача коллективо.

Ч. САМИЕВ.

МОСКВА. СССР lилмай Академе Геологически института бух йолхача породай минералоге лабораторе хьаяьй магнитни свойствашка хьежжа минералаш геттара нийса екъа йиш хулийташ йолча ший тайпарча минералий изодинамически магнитни сепаратора конструкци. Из гlойле йолча оагlорахьа белгалйоалаш я хlанзалца йолаш хиннача ужжамо йолча приборий моделашта юкъе керттерча даькъа конструкци атта хиларца а хьакъастача минералашта lаткъаш дола массазара магнитни низаш хьахулийтал йолча полюсий кхо пара хиларца а. Цунца вlаштlехьдоал йоккха-дlамига тайп-тайпара йолча металлий бурилгашта беча балха дикагlа дола хьалаш. Промышленносте дукха арахеца аьнна «СИМ-1» яха марка а йолаш дlачуенна прибор шерра юкъейоалаергья геологически тохкамаш деча хана.

Сурта тlа: физико-математически lилмай кандидат М. Я. Кац (аьрдехьа), инженер В. В. Баранов прибора модела аргlанара тохкам беча хана.

С. Преображенсие сурт. ТАСС фотохроника.

ЛАЬТТА ЯХАЧА ПЛАНЕТА АТМОСФЕРА

Космонавташ Бетта тlа баха хlана кийчлуш мара бац, хlаьта писателаша - фантасташа хlанзле а караерзаяьй Маьлха система а, Галактика а. Паргlатта, комфортаца ерзаяй из кара. Цар турпалаш тахканза йолча планетай моажача баьццаш тlа гlолла гlа боахаш, сигал бессарча Маьлха зlанараштa кlал багlаш, дира чам болча океаний фега чамбоахаш лел.

Селлара гаьна дола дунеташ адамлено карадерзадаьчул тlехьагlа, цун доалахьа хургья лаьттан тlарчарна гаргга долча хьалашка кхоачаш атмосфераш хувцара кхоачамбалла йола знанеши энергии. Хlаьта, нагахьа санна из бокъонца эшаргхуле, эггара хьалхагlа хувцамаш хургдолаш яраш Венерай Марсей атмосфераш я.

«Вахар дий Марса тlа?» — кlоаргта уйлангахьа а ваха хаьттад цкъа гlорваьнна волча киноартиста Филиппова. Тlаккха жоп деннад: «Из lилмана ховш дац». Хlаьта, нагахьа санна Маьлха системерча планетай атмосфераех дувцаш хилча, тамаш я, актера аьннача дешашта дукха хlама тlатоха йиш хуле. Астрономе вайна телараш массаза а нийса хилараи бакъ хилараи гаьна дола яьккха хоамаш да. Из цун бехк бац — вай хаттараш цун торонйй доазонел арадувлаш хилар мара кхы хlама дац из.

Марс нийсса ах хlана бац аьнна зlамагlа ба Лаьттал, цун тlаозара низ а иштта 60 процент кlезигагlа ба, долче, кlезигагlа я атмосфери а. Цун кхаьта хилар вайцига 17 километр лакхехьа дар морг да. Иштта лакхача моттиге дlайха цlий долча хьайбайн сагеи пехкашка фецара кислород хьаэцалац, хlаьта давлени лохъяларца дувзаденна организма хьоасашкара коачал кхехка йоалу. Гучох, Марса чортача атмосферах белггала гучаяьннача углекисли газал совнагlа иштта азот, кlезиг-дукха кислороди хи lанараши, демах хlамилгаш а йоахкаш хила тарлу. Цlеча планета морх йоацача сигалено йиш хилийтай вайга тоъал дика Марса рельеф миштай, цу тlа сезонни хувцамаши атмосферни явленеши хулаш хилар — юкъ-юкъе морхаш, кхы а кlезигагlа дохк, дом хьувзабеш чlоаггlа хьехкаш мух болга ха.

Кхы тайпа гlулакх да Венера. Морхий сомача тlоано телескопий низга бlарга къайла лоаттаю планета тlехе. Цхьабакъда, лаьттан атмосфера керттера компоненташ Венера тlа гучаяьннай.

Цхьа гипотеза я, Маьлха системера вахара белгалонаш кlезигкlезига гlерташ Малха гарга гlерташ хул, яхаш. Цун хила тарлуш дола бахьанаш — планеташ цхьан боарамагlа дегlа ца ахар. Лаьттал цкъан ахаззеи гаьнагlа ба Марс Малха. Цу тlа а цун чортача атмосферага йlовхал юхасоцаюлургйолаш яц. Кхыметтел аьхки а экваторера температура хувц хувцалуш хул +20° дийнахьеи —50° буйсаннеи. Хlаьта lай антарктически шелал латт планета тlа: —80°. Цхьабакъда, углероди соединенеша хьаллоаттадеш дола вахар +80°=гара 70° градусага кхаччалца йолча температурашта юкъерча йовкъашка мара хьахилеи дегlаахеи йиш йолаш ца хиларах дика кхетадеш да, нагахьа санна Марса тlа, мел аьлча а, вахар долаш дале, из хlанз хьахинна ца хилар, цун атмосфера кхаьтагlа хиннача хана хинна хилар, хlаьта цунга хьежжа аьттув болашагlа хиннад климатически хьалаш а. Хlанз цlеча планета тlара вахар, гучох, дlадала гарга кхаьча да.

Венера — Лаьттанна эггара гаргагlа йола планета. Ерригаш а 36 миллион километр мара яц вайна юкъе. Маьлха гарга хиларо, морхий тlоа сома хиларо, дукха углекисли газ хиларо — цу доллача хlамаша планета тlа хилийта езаш яр, нагахьа санна хlанзалца цига вахар хьахиланза дале, из хьахилийтара новкъостал деш йола йlайхен тlунеи тоа бесса климат.

lилмахошта дукхача хана денз зеленнад палеозойски замалахьа «сахулча седкъа» атмосфера лаьттан атмосферана тара хилар. Цунах писателашта - фантасташта бахьан хилар цхьан хана-замалахьа Лаьттан тlа доал деш хинна lалаьмате доккхий сармакаш Венера тlа да ала. Цхьабакъда, цу тайпара вlаши нийсдаро кхы а дукхагlча хоамашта дух тlа баьхар lилмахой шоаш. Маьлха система планеташ дегlаахара хьакъехьарча гипотезага гlолла царга торо хилар планетай атмосфераш дегlайоагlача лаьттан атмосфераца нийсъе. дlахо царна хулча эволюце наькъаш довза. Цунах гуш да, вай воай атмосфера историех дола хlамаш довзар, вай садоахаш дола фо мичара хьадаьннад хар мел боккхача лоархlаме да.

Из истори хьадоладеннад вай планета газехи демахи латтача морхех хьахила йолаеннача хана. llаьха ха хьаенай цо хlанз ший йолча йоккхалга кхаьча ца йоалаш юхххьанца из хиннай Бетта мо мара шийна гонахьа атмосфера юхакъовла ца могаш йола йоккха йоаца сигалара тела. Цхьабакъда, ха дlа ме йода Лаьтта сомлуш хиннад, хlаьта тlаккха цун тlаозара низа мегад лаьттан бургаца гонахьа лоацаенна газови пордув юхакъовла. Лаьттан ченашкара хьалгlеттача газех юзаш хиннай из, хlаьта нийлхьеннача газа-дема морхашта юкъера уж хьаувзаш а хиннай цо.

Мишта хиннай атмосфера Лаьттан юхххьанцарча замалашкахьа?

Тамаш хете а, цу хаттара жоп далара вайна новкъостал дергда геологаша. Дергда-те геологаша, хlана аьлча цу юхххьанцарча атмосферах юхейисараш лараш мара яц, фецара яраш а йоацаш, эггара лоархlамегlара, пайданагlара, вайна тахан эшаш яраш — металлай рудаш, кхеран кlор боалла моттигаш, кlираш, доломиташ, мрамораш йоахка сома тlоанаш.

Халла мара духьал оттаде могаргдац вайна деразндаьннача, вахар тlадоацача Лаьттан, цун ерзанъяьнна кристаллически тlехе, вулканически изверженех хьаювла садукъа газаш йоахкача кlура хьисаперча атмосфера сурт. Хета дезац дlахорча замашкарча космонавтий вахар, сарраха фантастически роман дешаш санна, атта хург ма дий аьнна. Уж тайпа планеташ цхьаннахьа Вселенне йолаш ма йий. Цига дlакхаьчача космонавташта шоашта бlаргагургья вай Лаьттан тlара михьаръяьнна къонал. Дукхача вулканашта лаьттанна кlалхара араухийт lалаьмате дукха углекисли газ, хлористи водород, азота двуокисаш, сернисти газ, хи тlара гlетта lанараш. Планета тlа гlолла хьувзача газови морхашкара дlайха догlаш делх, хlаьта уж наха кхераме доаццаш а дац, хlана аьлча гази хийи вlашагlкхийттача хьахул кислоташ — серни, азотни, солянн, плавикови.

Чlоагlача породашца къовлаенза йола Лаьттан тlехе мистача хиша lожхихьай, йохаяьй, йошаяьй. Уж фордашка lайнад, ишта деце кхы мишта кхетаде деза тlехъяьнна дукха хлор цар чу хилар? Хlаьта, нагахьа санна Лаьттан юхххьанцарча атмосфераца кислород геттара кlезига хинна хилар а цу тlа дlатlатехача, кхетадеш да, аьшка, марганцеви, алюминиеви, титанови рудаш а хlаьта иштта кхоачам хиллал кислород йоацаш йола фосфориташи сераши а йоахкаш, йола дукха моттигаш хьа мишта хиннай, — тlийхигача lалаьмате шерача фордашка химически растворашцара бух ихай уж.

Атмосфера историна юкъера вож оагlув дlайолалу Лаьттах тlайоала хlамаш дегlааха йолаяларца. Хlанз бакъ лоархlаш да, вахара ше хьахила долалуча хина кислород эшаш ца хинна хилар. Хlаьта углекисли газ тоъал хиннай. Академика А. П. Виноградова даьча лоархlамех, дерригача дунен тlарча лаьттан тlа а хи чу а хьахулча мошача баьцовгlаша хlара шера хьалчуувза а шоашка дlаухийта а углекислоташ 200 миллиард тонн я. Из 100-за совгlа дукхагlа хул, дерригача дунен тlа хlара шера боаккхача кхеран кlорал.

Цхьабакъда, хlанз а я, хьалхагlа а хиннай фордашка яха а лхаш, кхача углерод а болаш йола lалаьмате дукха организмаш, — тайп-тайпара нагий садоахка хlамаш, баьца овлаш, и. кх. дl. Уж ла а леш, цар раковинаши тlехкаши хи бухе ухаш хиннай, шоаех сомма кlира тlоанаш а хулийташ. Хlаьта, нагахьа санна кхеран кlора, мехкдаьтта, тайп-тайпарча битумий, хlаьта иштта кlира, доломитий, мраморий хьисапе Лаьттан ченашка йоалла ерригa углекислота хьаийцача, цунах хургья lалаьмате дукха, шиннена тlехьа латтача вурийтта нулаца лоархlам беш йола тоннаш — 20000000000000000! Из цифр дукхагlа я хlанз атмосфераца йолча углекисли газал 100.000-ззеи дерригача дунен океанаца йолчул 5.000-зэеи.

Хlама хургдацар, нагахьа санна хlанз атмосфераца йолаш йолчарга хьежжа углекислотай уж запасаш хьахинна моттиг лаха эттача, — углекисли газ итт шера мара тоъаргьяцар баьцовгlашта. Уж хьахиннай дlаихача замалашкахьа lалаьмате дукха вулканически изверженеш хилар бахьан долаш.

Ала дезаш да, фотосинтеза низ атмосферера углекисли газ 20 процентага кхаччалца дукхагlа хиларца цхьана боккхагlа хулаш хилар. Цул а совгlа, доазол дехьарча тохкамхоша йоах, Лаьттан атмосфераца хlанз йолаш йолча 3000-за дукхагlа углекислота лоалургья моллагlча боацовгlага а дийнача организмага а. Сенах ховргда из, Венера тlа космонавташта белггала, корая а мег 200 — 400 миллион шу хьалхагlа Лаьттан тlа хиннараш мо йола цхьатарра тlаьнна моша баьцовгlаш? Хьежа дукха ха йисаяц.

Зизаш долаш йола баьцовгlаш тlайоалаяларца сихха кислород lодоладелар Лаьттан атмосфераца. Бакъда, фотосинтез хулча хана сов дола кислород хьакъестийташ хиннад юхххьанца тlайийннача мошача баьцовгlаша а. Цхьабакъда, фотосинтетически болх сел чlоагlа булуш хиннаяц.

Хlанзарча баьцовгlаша хlара шера хьайоаккх паргlатача кислорода 150 миллиард тонн. Нагахьа санна диълагlча даькъерча хана денз (1 миллион гаргга шу) атмосфераца lовш из хьаепа хиннаялаpe, из хlанз йолаш йолчул 400-за дукхагlа хинна хургьяр. Практически аьлча, цlена долча хана дийна мел долча хlаманна дохьаж хулаш долча кислородах латташ хургьяр ерригa атмосфера. Цхьабакъда, гlулакх миштад аьлча, кислород садданза дlаух вулканизма продукташи, оаталу материалаши мистъярга, хlаьта бухъяхача Лаьттан породашца мара дукхагlа яц кислород ерригача атмосфераца йолчул.

Планета дегlаухача юкъа хувцаеннай Лаьттан атмосфера. lалаьмате чlоагlа влияни яьй цунна вулканизмо, баьцовгlай фотосинтезо, окислительни (мистъялара) процессаша. Вулканически балхаш геттара сихденнача хана чlоаггlа алсамъювлар атмосферацара углекислоташ, цхьатарра дегlайоагlар баьцовгlаш, сихха мистлора изверженешкара продукташ.

Диъллагlча даькъерча хана вай атмосферо хийцар ший состав: углекисли газ дикка кlезигъелар, кислород дукхагlа хилар. Ший истори лоаца хиларах фон кхыча составаца тарвала вийзавац сага. Хlанз углекисли, газ хиннайр аьнна кхоачамбоацаш лоархl баьцовгlаш йоахаяра. Цхьабакъда, цу цхьан хана шозза кlезигъенна хьунаш, хlаьта атмосферана кхы тlа эшаш йола углекислота телар промышленности транспорти я. Цудухьа мел эша торонаш я культурни баьцовгlаш чlоаггlа дегlавхара.

Сигаленна штурм еш я адамле. Космически кемай кабинашка хьаю дlакъоастаяь, хьувззаш боахаш го а болаш йола системаш — веществаш, хий, фо: — бокъонца лаьттан тlа дараш санна дола хьалаш лоаттадеш. Йоккхагlа йола уж тайпа системаш болх беш хургья Беттен планетайи эггара хьалхарча lилман станцеш тlа.

Цхьабакъда, термоядерни энерге производство караерзаль яьлча, цун шортта запасаш наьха бе яьхкача хана, вайна эшшача оагlорахьа Лаьттан, Маьлха система планетай, Галактика атмосфераш хувцилга массазареи хlара денцареи гlулакх а хинна дlагlоргда. Цунна бола тешам — вай планета, цун истори, цун атмосфера истори мадарра lомадар.

В. БАРАХТАНОВ,
1965 шера 8 июне арадаьннача «Кабардино - Балкарски правда» яхача газета тlара.

ЖА ЛОРГАЧА...

Массаналла а жа лахкаш ка лорғаш латт Сунженски районан колхозашка.

Цу бехктокамерчу кампанех ка леладераш мишта лоархІабу хьажар дукха районан массеха колхозе хилар тха рейдови бригада.

Балхий массанойна участашка хьаб хьалха латтараш коммунистан ба.

«Победа» яхача колхоза жа-товарни ферма кашарера жа декхар долаш латт. «Со тийша ю, — йоах ферма заведующи ноь Кишова, — укхаза долла хІама вІаштІехьа хургхиларах». — Бригада коллектив коммунистанта гонахьа кхотаенна я.

Белгалаа, заведующе болх дика вІаштІехьбаккхар бахьан долаш устагІа бенна цІьаккха а моттиг яц ферме. Жерчашта а ІохаараштІа а деш доза гІулакх дика вІаштІехьабаьккхад. Юкъера лаьрхІача хІара 100 жийго 115 Іахар баьб.

ЧоагІа низ тІабаьккха беш ба «Победа» яхача колхозе жа ларгара болх а. ДукхагІа бола жа лорғаш болаш опыт йоккха йолаш ба.

Берригаш а цу колхозе ларга безар 7 зазар 300 устагІа ба. Жа лоргачун хІара денна нормах ларга беза 30 устагІа. ЦхьабакъІа, жа лорғараш Ш. Беган, В. Додионов, Н. Васильченко сменни норма шоаза совгІа тІехьхачашь.

Юкъера лаьрхІача хІара жийна тІера 4 килограмми ІаьхаратІера 3,5 килограмми тха доакх колхозе. Жа ларга доладаьча хьалхара дийнахьа а 406 устагІанна тІера 1301 килограмм тха даьккхар колхоза жа лорғараша.

9-ча июне, тха рейдови бригада цу ферме хиннача дийнахь, 6 эзар800 устагІа лерга а баьнна, 25тонн тха даьккхадар.

«Коммунизмага боа никъ» яхача колхоза жа-товарни ферма.

Жа ларгара болх ухказа а дика лел. Жа тІакхухьараш низтха марк кхоабац жа лорғача машенашта уж хьатІайхаха.

Опыт йолаш болча жа лорғарша цхьан сменах 700 устагІа лорг ухказа. Кхьатта а дика болх бу Огонин Сергей, Четвериков Петра, кхычар. Царех хІаране сменах 70 устагІа лорг.

УстагІашна тІера даьккха тха тараза тІа эзачул тІехьаьгІакхиссклассиковщика Ребищев Тимофей ба доа из. Ала дезаш да, из йоккха опыт йолаш классиковщик хилар. 15 шу совгІа ха я цо из болх бу.

Тхан сорташ кьоастадаь дахьначул тІехьагІа, цу сахьте шиттача кера а тІехь тоххаш а йийа, маркировка а йийа. Іурре а заготовительна тІехьаьхьхараш доагІа.

«Коммунизмага боа никъ» яхача колхоза жа лорғараша дош деннад дерриге жа 10 дийнахь лерга даха.

Цхьабакъа, новкъа дале а, тхо раьза хилязар ХХ-ча партсьезда цІерахча колхозе лаьттача гІуллакха. Цу боахама кулгалкхоша ханнахьа оарцагІа а баьнна йоакхо яьащ опыт йола жа лорғараш хьалагІе хьа а херкахийбара. Цудухьа, гІулакхаш а пурга хьежжа да. Хьалхарча дийнахьа эзар совгІа устагІа жа лоргазаш ухказа. Бакъда, хІанз кІезиг-дукха толлуш доагІа ухказара гІулакхаш. Юххьанна хІанна халонаш йиш я я, балхаш сихха вІаштІехьдоахаш йолаш колхоз.

«Сердало» газета рейдови бригада: А. КИТОВ — «Победа» яхача колхоза ОТФ заведующи; И. КУШЕНКО — «Знамя труда» яхача районни газета болхлой; В. МАРЗИЕВ — «Сердало» газета собкорр.

МОСКВА. Армене къахьарча художника Мартирос Сарьяна 350 сурта бола хьоха оттаба латт Кузнецки тІа тІарча художника ЩагІа. Отзывай книжка тІа язаь дукха а дика мел дараш хилар довш талант йолча художника дахьа ловцаш да. Выставке хьажа баьхкараш цецбоа дезтхьа совгІа шу дахна волча художника къонача уйлаша. ХІара выставке веначаьра сага сакъердам хул ший дахьен холорнт ший тайпара хьахьоьхха ловш болча художника низ болча полотнох.

Сурта тІа: выставка залашка.

В. БУДАНА сурт ТАСС фотохроника.

КИЙЧА БАЦ ЯЛАТ ЧУЭЦА

Дика лел «Горец» яхача совхоза гІулакхаш. «СК-4» яхача марках йола ерриге комбайнаш кийча я ухказа. Царна юхе ІохайнтагІа механизматораш. «МалагІа ба шоах кхаь тІа аравала кийча?», — ьынна оаха хаттар дича хьалхьар валар 6 саг. Я а яр комбайнаш кийча, цудухьа мотор а лоттабен хьатараш. — Цар уж кийча хилар.

— Ши-кхо ли даьлча, — йоах «Горец» совхоза директора Якаева, — гураьха ялаташ дІайийна хІашка комбайнаш делалургйолаш, кхашта гонахьарен юкъеберн моттигаш хьакха дІадаьхкарг. Бохаамо кхаьнийцаб 7 цІена комбайн. Шин сменах болх бе тоъаргболаш механизаторош ба ухказа.

Тха гІоазлар дайра Мичурина цІерахча совхоза шоллагІча отделене кхачача. Бларг кхийтар ше кхьаста латтача комбайнах. Цунна юхе воаллар механизатор.

— Массехь ди хьалха укх комбайна тІа хьоажаваь со, — аьлар комбайнера Азимов Ібаса, — ерриге оатхалаш дІа а йихьа йитай комбайн, укхох дертІа болх бергбола комбайн хьеш хилча дукха запасни оатхалаш хьа еза, — хала а хеташ тІатох ю шин ьынача.

ТІайша декхараш кхоачамде социалистически яхь вІашагІйоллархь-м дувна а дагІац. Кхай тІарча стане бІайха кхача кийчбаь. Механизатораш бІайха кхача кийчбелга вІаштІехьдаьккха дагавац отделене управляющи по. Дукаев укх гарггарча денош а.

Ялаташ чуэцилга юрта бохама шерара эггара лоархІамегІа йола ха я.

Цу бехктокхамерча хана хила йиш яц кхоачамбоацараш. Массадолча хІаман теркам бе беза. ХІахта Мичурина цІерахча совхоза гаьна ба ялаташ чуэца кийчбала.

М. АЛВОГАЧИЕВ. тха спецкорр.

КПСС ЦК ПЛЕНУМА РЕШЕНЕШ — ВАХАРЕ!

ХАНАЛ ХЬАЛХА КХОАЧАШЪЯЬЙ АХ ШЕРА ПЛАН

Аьлти-Юртарчеи Яндаречеи отделенешка шурий-товарни 2 ферма я «Назрановский» совхоза. Планах хьалхарча квартале 1965 центнер яккха лаьрхІачи метте 2242 центнер пачхалкъалхьенна валови шура дІаедар совхозо.

ШоллагІча квартала хьалхара ха шин бетта 1500 центнер шура пачхалкъалхенна дІаяла езаш яр совхоз, хІаьта дІаденнар — 1800 центнер. Юкъера лаьрхІача 3,8 процент хул шурий хьоанал.

Дерташ дола доахан ахкан даьгІенашта дІадахьийтача хьалхара денош а дена тІаеттаяла йоладер шура.

Аьхки доахан кхоабача моттигашта гоннахьа я дика даьгІена. Цига денненна бийсанна доажаду доахан. Эрий тІаьлна баьлаш йокъа ма ела а мота доакъараш дехха доладу деттача доахана. Цу гІуллакха Яндаречера отделене 50 гектари Аьлти-Юртара отделене 120 гектари даийнай вІашагІйаз гороха кена тайп-тайпарча ханашка кхъяргІола хьажкІаш. Цу дергаенна гуйра гаьна ялалца доа моша доахкаргдолаш хулийтаргда хьайбашта.

Мала хий долаш я ерриге ахкана лагераш. Электрически установка оттаяь Аьлти - Юртарча шурий-товарни ферме. Из бахьан долаш дикка тоаделар доярк ьай бытови хьалаш. Ах шера план 10-ча июне кхоачашъяра хьазар шура кхоачашаяьа тха совхоза доаркаш. Июнь бетта ххьалхарча денош яккха йола йаьча шуро хьакхох дояркаша тІайнца декхараш кхоачашхургхилар. Нагахьа санна, совхоза хІара денна планах 3633 килограмм шура пачхалкъалхенна дІаяла езе 5 эзар килограмм совгІа шура денна дІалу цо. Из толам баккхара дикка новкъосталдир доаркай хьаьналча къахьегамо. Доаркаша дика хьетадеш да тІехххьара Іо па йоаккхаш йисача шуро дукха хьоанал эшаеш хилар. Масала, тІехьара Іаттагара хьадаьккха шурий пела ет бетта бохабеш даьккхача 10 пела маьха да хьоаналга диллача. Из гІулакх дика хьета а деш доахангара шура бокъонна Іоаккха гІерт доаркаш.

Белгалдаккха дезаш да доахан лоаман даьгІенашка доажадоро совхоза бокьха пайда беш хилар. Масала, укх шера дар а дига хинначашха доаханна 883 центнер доал тІаккийтад. План 550 грамм йолаш денней бийсаннен юкъера лаьрхІача хІара бежана тІаккийтад 670 грамм дозал. Доажадеча доаханна дозал тІаккхетарга дІадоаран чухнахьа даккхара соахка республике хьалхара моттиг кхьакхар тха совхозо. Планах 56 сом дІадахийта хьалхарчи 8 сомм 32 кепиги мара дІадахиказар совхозе хІара денна дулкагІа.

ПачхалкъалхенгІа шурей дулхи доахара план ханал хьалха кхоачашъяра довкха декхараш тІайнаш техна доаркаш. ЛаьрхІар кхоачашхургхилара тешал ден да укх шера дукхагІа беттаьша шура доаха тодамаш.

М. МУЦОЛЬГОВ. «Назрановский» совхоза керттера зоотехник.

ХАЛКЪА ТЕАТРА БОЛХ ТОАЛУ

Сунженски халкъа театре со болх бе йолаелар 1963-ча шера. Аз болх хьайна хана кийтьеш яр «Бос буарг йоахка Іо» яха Успенске пьеса. Цу пьесе ловзаш 6 саг вар, хІаьта театре дагІ тоьаш вацар. Из саг ахка пьеса оттадир совхоз. Из пьеса тахтхара тхона халар Нохч-ГІалгІай АССР-а культура министерства 1-ча степена диплом.

Цу хьалхарча толамо дегаш айдир театре дакъа лоацарй. Театре дакъа лаца ловш бола дукха нах гучабалар.

Театре 20 саг вІашагІкхийтача оаха лаьрхІар «Заводские ребята» яха пьеса оттае. Цу пьесана дІахьокха дезар доттагІал мишта чІоагІу, коллективо саг кхьахкевар. Зриталаш чІоагІа раьза а болаш дика чахкьхар из спектакль.

Къахьегамхой коммунистически дог-уйла йолаш кхьахебар керттера декхар а долаш, хила еза моллагІа театра репертуар. Тхона эшаш яр вай заман вахарах йола пьеса. Цу тайпара пьеса ворайяр. Из яр И. Соболева «Да» яха пьеса.

Из пьеса оттаяра йола ерриге хало, дукха нах эшаш хилярца иозавенна яр. Вешта аьлча 40 саг везар. Театре дакъа лоацача хІараьена тІадилар ший новкъостий, боваш - бевараш боалабелар.

Премьера вІаштІехьаьхьар. Спектакль езалар зритеалшта. Толаме чахкхьяр из город Грозне Лермонтова цІерахча театре, комиссе жюре дика мога а ел.

Цунца цхьана Б. И. Чистякова кулгалла тха театра художественни коллективо оттае кийтьеш яр «Запорожец Дунайла дехьа» яха украински опера а. Из опера кийтьеш 3 бутт совгІа ха яьккхар оха.

«Хозяйка», «Запорожец Дунайла дехьа» яхача спектаклашка хьажа ера Москвара комиссе. Уж шакхе тхон дийнахьа тоттар оаха. Царех тхона хилар 1-ча степена 2 диплом.

Цу карагІдьийначох кхоачам бац Іенаар тІа коллектив. Коталон дегІа оаха кийча а яь зритеалшта гойтар И. Соболева «Смертный приговор» яха пьеса. 10-зза совгІа хьехха из спектакль массаха безаме тІаьн зритеалша. Из пьеса саха ловзалеб город Грозне Ленина цІерахча культура Дворце. 28 июне город Грознерча 1-ча мая цІерахча беша оттаерга из спектакль.

КІезиг-дукха ала безам ба са тха балха цецадоттадера новкъарло хьаьнкхеш кхоачамбоацараш. ЧоагІа эшаш я тха театре ший доалахьара транспорт. Из бахьан долаш тха артисташта магац кхашкарча станашка механизатораш, гаьнарча даьгІенашкарча хьайбаш лелерарашта хьалхашха спектакла увтае.

Дукхача колхозхошкара письмош ух тхога шуан болча дахкаралах. Цар дехараш кхоачаде йиш яц тха транспорт ца хиларах.

Цул совгІа материальни дакъе а вочча хьала тІа да халкъа театр. Цудухьа тхона ловра республика культура министерства а моттигерча кулгалхоша а театра шоашта могаш дола новкъостал дар.

З. ЧИСТЯКОВА, Сунженски халкъа театра режиссер.

ДІАЙИЙНА ХІАМАШ ОАСАРАХ ЦІЕНЪЮ

Назрен районерча «Октябра 40 шу» яхача совхоза цхьоалгІача отделене лаьтта леладераш вІаьсти тІагІертта чІоагІа кхашка хьийга я хьа зехьа дайнадар. Дика хьувкъаргхиларах тешаву тІайнача латтача дІайийнна юрта бохама хьалхарча кхаьлан.

Отделене къахьегамхой шин ханнахьа оарцагІбалар оасар дар. Ишта, масала, дика чаккдавахкар ухказа гидуаргашта эша Іунал делга, дІайийначча тІехьагІа тІаьлалехьа а тІаьнаннчул тІехьагІа а доахаш шозза махкаш даьхар царна. 1164 гектара тІа дІайийнача хьажкІашта тІаьнаннчул тІехьагІа хьалхара доаха махкаш дахьа байнар механизаторша, хІаьта хІинз шозлагІа дохкараш бахьа бина а доахь.

ХІана укх сахьате дІайийначча культураашта Іунал дара хьахе хьа хьалхара моттиге совгІа шоллагІча бригадера механизатораш. Царел дукха тІехьаешу ца цхьоалгІача тракторни бригада коллектив а.

Къахьегама оасарле лахха йолаш а цІена а укх деношка кхашкара болхал хила механизатораша У. Алиханова, К. Кулбужева.

Динал лахха а йолаш шекара свеклашта оасар да гектараника А. Даурбекова, М. Шонхалова, кхыбараша.

ЦхьабакъІа беррига кхаш лелаерараш бац шоаш декхараш тешлаше кхоачашдеш. Ишта, масала, Шовхалов Сулейманга лелае дІаенна я 0,5 гектар йолаш шекара свекла участок, оахьа цо цкъа мара оасар а да, хІаьз оасарх бегІ бол а тха улл из.

Цхьа ха ера нов. Арчаков управляющи волча отделене дІайийна шекара свекла цара шин дола Іунал ца дар бахьан долаш воча хьала тІа этта. Совхоза партийни организацин кхашкарохчи вІаштІехьалар нак балхашта оарцагІбахьа. Из бахьан долаш оасарх хІалхара а яхьа. ХІанз дикача хьале а свекла плантацеш. Царна гІолла оасар деш боахх хІинз.

КхоалагІча отделене дІайийнача маиса а гидуаргашта а дина Іунал делга вІаштІехьдабаьнна.

ХІанз совхозе хІара денна 750—800 саг аравоал оасара.

М. ДОСКИЕВ.

Къахьегамхоша язду

КХАШКАРЧА БОЛХЛОШТА ГІУЛАКХ ДУ

Кхашкара балхаш доладелча дена шоашта хьалхашка латта декхараш сийленца кхоачашдеш хьайоагІа Наурски районна культурни учреждени болхлой коллективаш. Уж хул кхашкарча станашка, хьайбай фермашка, доахан доажадеча даьгІенашка, кхычахьа.

Дика болх беш да нов. Фахурдинов директор вола районни культура Ша. Цо деннача шовзткъа выездной концертах тІкъеста концерт хуторашка хьайбаш леладераштеи кхашкарча къахьегамхоштеи оттадаьд. Районни библиотека болхлоша цхьана культура Щен активо книжкаш, керда журналаш газеташи деш, арахец къахьегама листокаш, тайп-тайпара беседаш ю, иштта кхы балхаш ду уж. Масала, «Терский» яхача совхоза лакхехьа ел ладеча пункте Нохч-ГІалгІайчен поэтий творчествах беседа йир библиотекара Шахбулатовас. Цул тІехьагІа царна оттадир художественни самодеятельностах концерт. «Майорски», «Селиванкин» яхача хуторашка Нохч-ГІалгІайчен сийдолла турпалаш бувцаш беседа йир районни библиотека заведующе нов. Ожерелова.

Къьоста, дика болхбу Шумски директор нов. Калиновски культура Щенон нов. Архипова заведующа йолча библиотекан болхлоша.

Къахьегамхой болча масса мИІинте гІулакх деш хул уж. Иштта В. И. Ленина цІерахча, «Щебайракх» яхача колхозий ерригача хуторашка болх беш я дІакъоа кхухьа библиотекаш. Шоайла дайм книжкаш хувцаш хул уж. Фермашка, бригадашка, тайп-тайпарча темаех беседаш ю, «Животноводство», «Овцеводство» яхача журналашкара пайдане йола статьяш еша а ешаш йоаш.

Дукха ха йоацаш «Батырки», «Сцапской» яхача хуторашка дика лоргача беседа еш хилар калиновски культура Щен агитбригада. Из яр юртарча библиотеке практикаш йолча культпросветучилищера студентказ В. Долженко кийчъаь, бераш лорадеча денна хетаяь беседа. Из йистеньча самодеятельни артисташа дика программа йола концерт оттадир царна. ЧоагІа раьза болаш дІахьоаь хьалхашта къахьегамхой. Иштта дика болх беш я Калиновскера культпросветучреждени а.

Царел дукха тІехьабусаш бац Ищерская яхача станицера культболхлой а. Е. Чеботарева заведующа йола библиотека а, В. Вострикова заведующи йола клуб а я кхашкарча къахьегамхошта хахданза гІулакх деш. «Тхо коммунизмага долхаш да» яхача девиз болх беш я агитбригада. «Терский» яхача а ледадеча совхоза отделенешка, хуторашка, «Победа» яхача колхоза лелаеча совхозхоша цІена цхьоалгІача отделенеи шурий - товарни ферме, дукха кхычахьа сакъердам концерташ оттадир цу агитбригада болхлоша.

Мартовски Пленума решенех, уж вахара юкъе мишта кхухь дувцаш беседа йир «Победа» яхача чхьагІар доаккхача совхоза партоганизаций секретара нов. Дудкина. Партех йола стихаш, моттигерча темаех йола частушкаш, советски композиторий илли. тайп - тайпара хьалхараш геттара хоза хийтар юртбоахама къахьегамхошта.

Къайбаш лелаерий, кхашка къахьегарий дегаш гІоздахаш гІулакх ду «Мекенская», «Николаевская» яхача станицашта клубаша а.

Из дерригна а дика да, цхьабакъда, маьдара аьлча цхьана а хІама деш бац района цхьайолча клубий, библиотекай болхлой. Масала, царех я «Комсомольский», «Калиновский» совхозий клубаш, «Советская Россия» яхача совхоза библиотека. ЦхьаккьхІама ца йир Іохийта багІа «Наурская» яхача чхьагІар доаккхача совхоза, «Алпатово» яхача станица клубаш а библиотекаш а болхлой, иштта кхы а.

КьатІацхоачаш латт хьувкъам чуэца беза ха. Цудухьа массайолча культпросветучреждени болхлой декхарийла ба шоай берригна низ тІа а бахийта ялаташ чуэцаргІа гІулакх де. Из дикка кхетадеш хила беза уж.

Н. МОРОЗОВА, Наурски районна культура отдела инспектор.

ХЬАЛХА ЛАТТАЧА БРИГАДЕ

ХьажкІай плантацешка кхьнаре къахьегаш ба Нажай-Юрта районна Калинина цІерахча колхоза болхлой. Гидуаргаштеи хьажкІаштеи цкъарча оасар да йистебоаш латт уж.

80 гектар хьажкІашта оасар да баьнаб Сетиханова кулгалдеча бригада къахьегамхой. ХІанз дерригаІа кхашкар балхаш ду цу бригадера чуйоагІача пенсионерий звенос.

Звенона кулгалдеш ю вокхха саг Умханов Али. Хьокхаме толамаш доах бокхкача наха шоаш беча балха. ХІара гектара тІара 20 центнер фуалъяьха хьажкІаш чуяца декхараш тІайийд цар. Къьоста дика болх беш кхыболий нах Абдулаев Яхьъян Сетиханов Дудуркен.

Баст - каста концерташ увтадух ухказа Балансу яхача юртарча клуба агитбригада. ХІаьта «Къахьегам», «Молния» яха листокаш араяйоах, лекцеш еш агитбригада членаша.

В. МАГОМГАЗИЕВ.

ЯЛАТАШ ЧУЭЦА КИЙЧЛУ

Укх шера 55—60 эзар центнер ялат чуэца лерхІ Шелковской района эггара йоккхагІа йолча «Путь к коммунизму» яхача колхоза къахьегамхоша.

Дика кийчъяь, тоаяь дІаотгаьйа колхоза ялат тІадотта 6 машин, 2 ленточни транспортер, 3 ялат цІенду машин.

Боахаме эшаш хургйола ящикаш, новраш, белаш, балхаш иштта кагий инвентарь хьалхе Іалашъяьй.

Ихиь асфальт билла площадка а колхоза боахаме, царех шиннена ремонт яьй, 2,5 эзар тонн ялат чухоашаргйола 3 склад ремонт а яь кийчъяь. Иштта кийчлуш я колхоза 30 машин тІа автопарк а.

М. ТКАЧЕНКО.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГАШ

Локомотивай толашагІа болча водителий тайпан цІераш тІайола шинаш массехк мара дац дено. Царех цхьанне тІа латт тепловоза машиниста Дудургов ГІусмана Къарам-Солтан цун гІонча Миронено Юрей тайпан цІераш.

Дика къахьегаш даьккхад цар из сий. Цар чота тІа дукха мухь ба нормал совнагІа дІа-юха бихьа.

Махулла хукхагІа беза мухь дІа-юха бахьар, доагор кІезигагІа дІааххийтар — шоай керттера декхар лерхІ цу локомотивни бригада. Из кхоачаш а ден, 2 тонн гаргга дизельни доагорах кходаьд цо.

МашинньахькъахьхахьагІ кхоамИм ЕррисагІосни денна сийна къахьегама вахте а этта, тІа-тІа керда толамаш доахаш ба уж.

Производстве хьалха латтача Дудургов ГІусмана Къарам-Солтан цун гІонча Мироненко Юреи дош деннад укх шера гаргарча хана коммунистически къахьегама ударникий сий дола цІераш доах даьккхийта аьнна.

Г. ФЕДОРОВ.

КАРАГІДУВЛА ДИКА ГІУЛАКХАШ

Йоккха комсомольций отряд я тха районе къахьегаш. 1548 комсомолец ва цунна юкъе. Царех дукхагІбараш юртбоахама производстве доархІамегІарча участашка болх беш ба.

Районе вІашагІъелла 2 комсомольско - кагирхой свекла лелаю звено. Цар лаьрхІа 470 гектара тІара гектара шекара свекла 220 центнер чуэца. Царел совгІа вІашагІъеллай хьажкІаш лелаю йизза механизаци яь йола 10 комсомольско - кагирхой звено. Царех Первицке методах болх беш 5 звенон Светличне методах болх беш цхьа звенои я.

БІаьстана балхашта дика кийчъеннар «Красноармейский» совхозера Ш. Наатаева комсомольско-кагирхой звено, комсомолец Мусаев Лаьча керте вола «Горец» яхача совхозера комсомольско-кагирхой звено, Мичурина цІерагІча совхозера Эдиев Дани звено.

Комсомоло чІоагІа теркам тІабаьйтар звеноша бІаьсти хІашка ду балхаш дика чакхдахара. Цудухьа ший ханнахьа дІайийнна яьлар шекара свекла.

ХьажкІаш дІаювча дика кхьахийтар Мичурина цІерахча совхозера Эдиев Дани, — «Техникский» совхозера Цалаев Іабдулраьшида. «Красноармейский» «Гореци» яхача совхозашкарча Чургаева Асета, Тинаров Увайса, комсомольско - кагирхой звено.

ХІанз шоаш тІаьмаш дІаийнинна кхашка ю деза балхаш деш йолаш ах звено. Уж балхаш дика ка йолаш чаккдоах комсомольско - кагирхой звеношкарча механизатораша: Мичурина цІерахча совхозера Аназоров Хьамзата, Несиев Асхьада, Эсиев Мовладе. Палвургаш да Бакаев Мухьмад керте волча кагирхой отряд карагІдувлараш. Уж ба хьажкІий кхашка болх бу Туркаев Махьмуд, Тахаев Шарахман, дикка свекла кхашка болх бу Магомаев Сайдан санна, дика механизаторий. Цу беррингаша кхоачаш а тІехьоачаш а ю смении нормаш.

Комсомольско - кагирхой участкашка тІаьлнна хьажкІаш а шекара свекла а тІаьлна а звенош дика тоаенна я. Цо тешам лу оаха тІелоацача декхар кхоачашдергхилара. ХІаьта из дІамита а да: дІайийнача хьажкІий 1657 гектара хІаране тІара фуалъяхача хьажкІий 40 центнери шекара свекла 470 гектарах хІаране тІара 220 центнер йоахкхгара. Силоса дІайийнача 586 гектарах хІаране тІара 230 центнер моша доакъар а хьокхарга оаха.

КІезига дац комсомольцашеи кагирхошеи хьайбаш деладара балха тІа дел дар а. Хьайбаш леладеча болх беча 56 кагирхоех 38 комсомолец ва. Царех доаркалах ба 6 саг, 15 хьаькъарча леладераш — 2, Іаьсий леладеш — 2 комсомолец ва.

Комсомольцаша тІайнга декхараш укх шера да: хІара ІаттагІара 2000 килограмм шура хІаьда, денней бийсанней хІара Іаса 500 грамм дулх тІакхетийтила, 470 бежан кхьаба доретаделга. Шоай декхараш толамца кхоачашду къоната доаркаша Акбулатова Анисата, Адуева Іаламата, Бисиева Іайдата. Балха тІа дика хьокхамаш долаш хьабоагІа Іаьний леладераш Гимкаева Дошув. Цар гІулакх Іалашду Іаьсех цхьанна тІерадаьнна дац, хІара Іасанна денней бийсанней юкъера лаьрхІача 450—500 грамм дулх тІакхетт.

Л. ТУРПАЛОВ. ВЛКСМ Урус - Мартана районна оргоргела заведующи.

ХЬАЛХА ЛАТТА ЗВЕНО

Ши хеза я Грозненски района № 3 йолча сомий-баьца даврий совхоза Эльмурзаев Хьамида кулгал йола комсомольско — кагирхой звено.

Далахача шера цу звенос хІара гектара тІара планах 35 центнер фуалъяха хьажкІаш чуэцар лаьрхІача 41,8 центнер чуийцар.

Баьццара кІувс санна, белгальювл Эльмурзаев Хьамида звенос лелаю участок: юкъе оасар а доацаш теІ техача санна, нийсса баь чхьагІай ухкаш а ба тайп участка квадраташ.

Шоаш хьажкІаш дІаювш хІара гектар тІа 2 — 3 калиброванни фийг бохкаргбола ниийсир селлка яшкаш. Дика гІулакх даьд звено членаша шоаш дІайийначча кхашка химически удобренеш тайсий дар. ХІара гектара тІа 20 тонн ширдьнна кхо дилдаьд. Тоьал кхоачайбоа подкормка еча хана 2 — 3 центнер аммиачни селитр тоха лерхІаш ба уж. Цкъа мара бахкачул тІехьагІа лаьтта хица тІа Іобадаь юха а махкаш даьхад цар.

Культиваторах мра урсаш а дехха овлангара тезар цар оасар. Цул совгІа квадраташ тІа лаьрхІар бахьан долаш хІанз хіинз к оасар хьажкІай мугІараштта юкъе хадаргдолаш, хІаьта дІа тІа ерр тракторагІа вІаштІехьахара дІахьажа шерра 2 — 3 саг ом ахча кхо а хьттув баьлар звено.

Эльмурзаев Хьамида звеноc 290 гектара тІа дІайийнай кхьажкІаш. Царех 100 гектара тІа лаьрхІа а юш.

Планах 25 центнер мара йоацаш хІара гектара тІара 40 центнер фуалъяха хьажкІаш, планах 150 мара йоацаш хІара гектара тІара 250 центнер силоси чуэца декхар тІайийнад механизаторша.

И. ХОМЕНКО, № 3 йолча сомий-баьца даврий совхоза гидротехник.

Доазал дехьара

КВАМЕ НКРУМА ЮХА А ПРЕЗИДЕНТАЛЛА ХЕРЖАВ

АККРА, 11 июнь. (ТАСС). Гана яхача республика хIанзара президент Кваме Нкрума юха а мехка президенталла хержав. Парламента заседане 198 депутато массава раьза а волаш кхадж дессар Кваме Нкрума юха а президенталла харжара тIехь.

Теркама юкъамоттиге

ЛОНДОН, 11 июнь. (ТАСС). «Укх шера Париже хиннача Дунен халкъашта юкъерча авиационни выставке керттера теркам тIаьохийташ хиннараш эрсий бар, хьокха оттаьраш алхха граждански самолеташ хиларах а цунца шоаш машарга кхача гIертари шоай дог-уйла цIена хилари хьахьокхарах а», — яхаш хоам бу французски столицера «Дейли телеграф» яхача английски газета корреспондента.

«Са уйла чIоагIа тIаззар мухь айбара гIулакха март бетта дунен кхо рекорд оттаьча Iалаьмате йоккхача эрсий вертолето. Цо 57 эзар фунт мухь сигалбихьар 6 эзар фут лакха. Американцаша леладаьр кхы тайпа дар, выставке хьокха оттаьраш алхха тIема самолеташ мара ца хиларах» — яхаш белгалдоах английски журналиста.

ПАТРИОТАШКАХЬА

ХАНОЙ, 12 июнь. (ТАСС). Укх шера кхаь бетта Къулбехьен Вьетнама алхха централь дакъа тIара марионеточни бIунашцара 3622 салте латаш болча патриоташкахьа ваьннав, яхаш хоам бу ВИА агентства «Кортамукъале» яхача агентства.

Цу юкъа 8 эзар салтечох дезертир а хиннав, 3 эзар салтечо халкъа духьала тIом бе а тигадац. ХIанз дукхагIа хул салташа командирашеи американски «советникашеи» яхар де ца тугаш йола моттигаш.

ФРГ-е Iаьржа хий дар

БОНН. Нагахьа ца соцаш цахаддаш догIаш делхар бахьан долаш Баваре (ФРГ) дукххача хинийи Iамийи бердашта тIа гIолла тIехдахад хий. Дуная хиво хьалйизаяр Австрецарча ФРГ доазон тIарча Пассау яхача города улицаши майдаши. Массазарчул 5 метр совгIа дукхагIа лакхденнадар хий. Пассау улицашка гIолла нек деш лел, ДПА агентства беча хоамах, города цхьанцадолча доакъошца бувзам лоаттабеш дола лодкаши катераши. Дуккха зланеш шоллагIча этажага гIолла къайлаьдай хиво. Нах арабоахаш латт. Чубаха моттиг йоаца нах тIа-тIа дукхагIа хулаш латт.

Роттален Фильсталеи районашка хин кIал яхай лаьттан эзараш гектараш.

Хоамаш ух цахаддаш хий дукхагIа хулаш латт Аммер яхача Iам чуи Штарнбергски Iам чуи. Унтервессена района моттигера аэродром боккха Iам а хинна латт. ЛоархIаш да, нагахьа санна укх гаргтарча деношка догIаш ца соце, иштта Баварера къилбаседенгахьара районаш а хиво къайлайоахаргья, аьнна.

Рейни Неккари яхача хьарсамашка денна гIадетталуш латт хий.

(ТАСС).

ДУКХАГIА БАРАШ ТIЕХЬА А БОЛАШ

НЬЮ-ЙОРК, 12 июнь. (ТАСС). Герз дIададаккхара гIулакхашта йолча ООН-а комиссе селхан, ВIашагIкхийттача Штатий тIема блокашка гIолларча цар союзникий духьале эша а яь, предложени елар герз дIададаккхара гIулакхашта дерригдунен конференци гулъе аьнна. Дукха а дукхагIа бараш тIехьа а болаш 36 мехка резолюце проект тIаийцар комиссе. Цу тIа чIоагIа могаю герз дIададаккхара гIулакха дерригдунен конференци гулъяра хьакъехьа блокашта юкъе доацача мехкий шоллагIча конференце предложени. хIаьта хургйолча 20-ча сессе цу предложенега Генеральни Ассамблея хьежача бакъахьа а хет. Комиссе хьахьекхар, цу тайпара конференци массане а цIендаь герз дIададаккхараи дунен халкъашта юкъера кхоахкам кIаьдбараи тIадерзадаь гIулакхаш чIоагIа хьалдоацаш хургйолгах дог тийша хилар. Резолюцена тIехьа кхадж тессар 89 саго. США, Франци, Португали, ЮАР, Испани, Конго (Леопольдвиль), Израиль, Ирланди, Гондурас, Никарагуа, Парагвай, Сенегал юкъе а йолаш бола 16 мохк юхаозабелар, чанкайшисто, доккхала санна, вIалла дакъа лаца а тиганзар кхадж тоссача, хIаьта Чада, Догомая, Доминикански Республика, Габона, Малагаскара, Непала, Малайзе викалаш вIалла тIа а бацар.

Вьетнамски Демократически Республика територе тIа шпионаши диверсанташи чукхувсаш боахк американски агрессораши цар сайгонски марионеткаши.

Дукха ха йоацаш лаьтта Iобийссача террористий группана суд еш ба моттигера кулгалхой.

Сурта тIа: шпионий тIема гIирси группа члений хIамаши.

ВИА-ТАСС сурт.

МИНСК. Города централь магистрала тIара — Ленински проспекта тIара чуIе хьалдаь керда цIенош.

М. Минковича сурт **ТАСС фотохроника.**

ШКОЛА КИЙЧА Я

Урус-Мартана района ГIойта яхача юртарча № 3 йолча школана кулгалдеш ва Зелимханов Зяудин. Ханна къона вале а, цо берашта дерттIа кхетам лу, из дика новкъости шийгIулакх довза педагоги ва. Бакъбола патриоташ а болаш хьалкхебу цо ше кулгалдеча школера дешархой. Дукха ха я школа дешархошеи хьехархошеи уборщица деш хинна гIулакхаш шоашта хьатIа а ийца цIенеи лоастам болаши классаш лелаю. Педагогически коллективо бокъонца къовсам лоаттабу дикеи тIехлиеи берашка дешийтара. Хьехархоша вIаши хаттараш ду: дерригa дайлийхьогI вай школера дисциплина дIахо чIоагIъяра? Берий кхетам лакхбара? Кхы фу де могаргда вайна коммунизм хьалъяра гIулакха юкъе дикагIа дакъа лацара?

Цу тайпарча гIулакхашкеи бакъдарашкеи доал вай, царе массаза а долаш дола, мугIарера хIамаш ерхI. ХIаьта боаккъал дар аьлча цу гIулакхашца гуш ма дий вай вахаре хIара денна хьахулаш дола кердадар. Из хьахьокх № 3 йолча школа хьехархой коллектива гIулакхаша.

ЧIоагIа низ тIабахийта къовсам лоаттабир коллективо школе деша дагIача берашка дика дешийта гIерташ. Урус-Мартана района юххьанцарча школашта юкъе хьалхара моттиг а йоаккхаш, дешара шу чаккхдаьккхар школа. Дисциплина дакъе а хьалхарча метте латт школана кулгалдеча къонача коммуниста Зелимханова йоахко ю школана, дешархой. 500 бер деша дагIа школа бокъонца тоаяь яьннай. Дерригача Iана кхоачам хилал йоагаеча хIаманца (дахчанца кIорадца) Iалашъяьй школа а, беррига хьехархой а. Берригача хьехархошта еннай массе тайпара кхоачам бола квартираш.

Школа хьехархошеи дешархошеи хадданза бувзам лоаттабу Зелимханов Вахас кулгалдеча коммунистически къахьегама баьцадаарий бригадаца. Цу бригадо школа коллективана новкъостал дир школана ремонт е, хIаьта шоай аргIана дешархошеи хьехархошеи бригадана гIо ду кхашкара балхаш деш: оасар де, чуэца, баьца даарашка бIарг лакха.

Школа директора нов. Зелимханова дика вIаштIехьбаьккхаб ший болх. Классни кулгалхошта санна цунна а бовз дешара тIехьадусача берий дай-ноаной. Айхха бувзам лоаттабу цу общественностаца. Школана долча новкъостала оарцагIбаха хайнад совхоза, юрта Совета кулгалхой.

Хьехархой къахьегам нийса вIаштIехьбаккхарах боккха пайда боал бераш хьалкхедара гIулакха.

ХIанз школе болх беш я керлача шера дешаргдола бераш кийчду группа. Керда дешара шу доладалуш35 беро Iомадергда эрсий меттала 500 дош. Царна хьехаш ва дикагIча хьехархоех лоархIаш вола Анкаев Зяудин. Цунга дика ладувгI бераша.

Школа барттайнача коллективо деша даха ха кхаьча дола бераш дIаяздаь дукха ха я. Иштта болх а беш яхаш я № 3 йолча школа коллектив.

А. МАГОМАДОВ.

Къахьегамхошцара бувзам

Сунженски района Орджоникидзе цIерахча колхоза механизатораш, хьайбаш леладераш хьинаре къахьегаш ба хIанз семилетка тIеххьарча шера тIаийца социалистически декхараш кхоачашдара.

Хайша Iац колхоза культура учрежденей болхлой а. Галашкарча культура ЦIен директора З. М. Халдихароевеи библиотека заведующе Татиева Хьаваси дика кхетаду къаьстта укх бехктокхамерча шера культура учрежденешта хьалхашка латта декхараш.

Кхашкара бIаьстан балхаш доладелча дена йоккхача программах латта концерташи постановкаши увттаеш, Оалкамеи Мужечеи МТФ хьайбаш леладерашта, лесозавода, кхыча кхашкарча бригадай, фермай къахьегамхошта гIулакх деш я цу культура ЦIен агитбригада.

Йоккха еце а цхьа барт болаш кхотаенна коллектив я агитбригада яр. Шоай лакхара говзал хьахьокх самодеятельни артисташа.

Карасева пьесах коллективо оттаьча «Сагацара безам» яхача постановка ерригача республике дIахазийтай коллектива цIи. Боккхача безамца тIаийцар из Грозне, Орджоникидзевски станице, кхашкарча къахьегамхоша. Шоай ролаш дика ловзайир фельдшера Уварова, капитана нана—Барадулинас, капитана—Оздоева, медсестра — хьехархочо Каможнаяс.

Къаьстта дика гIулакх ду агитбригада членаша юртабоахаме хьалха латтарашта. Царна лаьрхIача программа юкъе хул цар толамаш дувцаш, цар сийдолча балхах лаьце иллеш, стихаш. Масала, хIанз дукха ха йоацаш Галашкарча МТФ-а хьайбаш леладераш гаьнна лоаман даьгIенашка дIаболхаш концертни программа а йолаш, газеташ, журналаш ийца уж накъа баха яха хилар агитбригада.

Орджоникидзе цIерахча колхоза ялаташ дIадув лаьтташ аргIа тIехьашка дада. ХIанз колхозхой а производственни практика дIахьош бола дешархой а цига гидуаргашта оасар деш ба.

Уж а бицбалийтац культура болхлоша.

ДIадахача кIирандийнахьа цига полевой стане Щеголева пьесах йола «Селезень» яха постановка оттайир цар. ЛадувгIарашта дукха дезаделар Галашкарча 11 — шерарча школа 10 классерча дешархочо Губина Галинас йийша сакъердаме байташ, «Будильник» яха Гандаров Мухарбика йийша басня. Эрсийи вайнаьхи халхараш дир. Бехктокхамерча хана колхозашта хьалхашка латтача декхарех къамаьл дир колхоза председатела С. Шадиева.

Нохч - ГIалгIай АССР юртийи VI республикански хьажар долаш дика творчески толамаш дахарах Нохч-ГIалгIай культура министерства диплом елар Галашкарча культура ЦIен агитколлектива. ХIаьта драматически коллектива кулгалдеча А. Ф. Борадулинайна из хьажар дIахьоча оргкомитета грамота елар.

Беррига сакъердам, дега гIозале хьу цар кхашкарча къахьегамхошта.

Царел тIехьабисац библиотека болхой а. Царна дика хов шоай библиотеке долча 14 эзар книжках, 16 цIерах долча газетех, 36 — журналех дешарашка боагIа пайда эцийта.

Вай мехка хиланза даргдоаца хIама хинна хIара сага вахара юкъе денна дика книжка.

Художественни, политически, юрта боахама литература керда книжка наха юкъе доаржадеш, дешарцара цар безам совбоах библиотека заведующе Татиева Хьавас.

Кхетамца дика вIаштIехьбаьккхаб цо библиотека болх. Дукха болх бу цо юрта хIара дезалга книжкаш дIаккхачийтара. Денгара денга дукхагIа хул книжкаш дешараш. ХIанале 300 совгIа саг дIаязвеннав укхаза книжкаш деша.

Книжка дахьа веначун тархешта дIатIа а ваха шийна деззаш дола книжка хьахаржа йиш йолаш вIаштIехьбаьккхаб болх, хIаьта лоаца чулоацам дIа а бийце дешачунна деза книжка могаду Хьавас.

Духхьал укх тIеххьарча цхьан бетта 1263-зза деша книжка дихьад биллиотекера.

Книжка дIадала юхавеначунца беседа ю, книжка чулоацам хьабувцийт.

Дешараш дуккхагIа гулбеннача хана книжкашта обзораш ю.

Грознерча культурно - просветительни школера практикантка я Татиева Хьавайца хIанз болх беш.

— 16 июне паччахьалкхен экзаменаш дIаяла яха еза са, — йоах Дупикова Татьянас,—диплом хьайийца се юха хьожаяр дехаргда аз. Се практиках йолча укх шин бетта дукха безабеннаб сона сай болх. Массови дика болх бу библиотека болхлоша. КПСС ЦК мартовски Пленума материалаш, хьалха латта опыт дIайовзийташ чIоагIа къахьег цар. Библиотеке цIена я, лостам болаш дада истолаш тIара газеташ, журналаш.

Колхоза правлене хьалтеха доал колхозои фермашеи тIаийца социалистически декхараш гойташ дола библиотеко кийчдаь плакат. Цхьабакъда, колхоза правлене кулгахоша боагIача тайпара мах бац библиотека балха.

Галашкарча МТФ-е цIе уголок хьаелла помещени ца яларах библиотека цига дIаяхьа кийчъяь передвижка книжкаш хьахержача латт.

Культпросветучрежденей балха формаши методаши шоай балха юкъе а кхувлаш денгара денга дика толамаш доахаш хьабоагIа Галашкарча культура болхлой.

Теша безам ба цар дIахо а шоай болх толамца дIахьорг хиларах.

Т. АРЧАКОВ.

БИОХИМИ—КХАЧАН ПРОМЫШЛЕННОСТЕ

АЛЕКСАНДР ОПАРИН.
АКАДЕМИК

Кхача — саг унахцIенеи дикача хьала тIех хилара, балха хьинар долаш, дог гIоздувлаш, ха йIаьха йолаш из хилара керттерча лардех цаI я.

Вай организмо массаза а болх дика бара, йиаьр дегIах латийтара низа йIаьхий йола химически соединенеш ийша ца Iеш, дикалца а чIоагIа белгалъяьнна хила еза уж соединенеш. Шийца, хьаьца, пхьидашца, иштта кхыярашца белокаш вIашагIтохара хьагулъяь тайп - тайпара 20 аминокислота — белока молекула хьахулаш йола химически кирпишкаш хиланза яргьяц. Цхьайола аминокислоташ шийга хьаюлургья сага организмага, цхьабакъда, вожаш арахьара хьатIа эшаргья цунна, кхачан белокашца. Йиар дегIага нийса дIаяхийтара шоай цхьан боарамера аминокислоташ (протоплазма хьаеш йола керттера материал хиларах тарра) ийша ца Iеш, кхы а дукха шоай тайпара, цкъаза геттара чоалханера а веществаш эш, сага организмага шийга хьаюлургйоацаши кхачанпа цунна арахьара хьатIая езаши йола. Цкъаза цу веществаех моллагIча цхьаннех лоаламбоацаш хIамилг мара эшаш хилац; хIаьта а из ца хилча, йиар харцахьа йода, саг цамогаш хул. Уж тайпа лазараш довзаро новкъостал дир кхыметтел кIеззига мара еце а, йиаьр дегIага нийса дIа а йохийташ. уж лазараш юхатохаш е царна дарба деш йолча витаминий — вещесвай лоархIам кхетабара.

Вахара эша процессаш дукхагIа чIоагIъю витаминаша. Цо балха хьинар чIоагIа айду, массе тайпа лазарашта, къаьстта а, бактериальнии вируснии инфекцешта организм дика духьалъоттилга вIаштIехьдоакх. Из витаминаша даь ца Iеш, кхачанцарча кхыча органически веществашеи органически доацача тухашеи а деш да. Масала, цIий миаш чIоагIъяра лоархIаме я вай кхачан рационаца тоъал кIезига йола дубительни веществаш (уж вай кер чу кхоач чаьца, цхьаболча сомаца, комсех даьккхача чхьагIаращца).

Боккхача лоархIаме да кхачан продукташцара тайп-тайпара органически кислоташ, белггала аьлча микроэлементаш.

Кхачан промышленность — юрта боахамаи потребителаи юкъера керттера юкъаршхо. Лаьттанцара е хьайбаех йоала бедал заводе чаккхъяьккхача цунах хьахул керда тайпаш—кийча продукт. Продукт кийчъеча ханара керттера декхар бедалах хьахинна продукт дикагIа юалуши дегIа пайданагIеи хилийтар, цунах йоахка кхачанна чIоагIа пайдане йола веществаш йоа а ца еш. сов йола хIамаш юкъера дIа а йоахаш, вIашагIтохар. Из дулургдац производства теоретически лардаш кIоаргга Iомаьчул тIехьагIа мара.

Еррига кхачан производстваш дукхача тайпара яле а, тоъал шоайла гарга йолча биохимически лардаш тIа латт. Бедал — лаьттанцареи хьайбайи объекташ, — заводе дIачукхаьчачул тIехьагIа, бедала дийна клеткаш йоха а еш, механически е термически воздействеш ю цунна: маьхк еча хана ялат ахьари бод бари, чхьагIар доаккхача хана комсий сусло яккхар, чаь флешаш роллерашка хьерчаяр. массе тайпа консерваш ар, тхьамкий листаш яхари йокъаяри и. кх. дI. Хьахулача производственни смесашка чIоагIа толхаду дегI дахьача хана ларде яьла биохимически реакцеш вIаши тарьяр. Цхьанцадолча химически хувцамий вIаши юкъе бувзамаш тоссалу, хIаьта уж да бедалах керда продукт хьахулийтараш а. цун хила тоам болаш йола дикалаш хьахулийтар.

Технолога декхар — хьайоала продукт дикагIа хургйолча оагIорахьа процессаш лостаяр. Из декхар кхоачашдулургдац производственни смесашка хулаш йола биохимически процессаш бокъонца шоаш маярра йовзаш хилча мара.

Биохиме лоархIам къаьгга гучабаьлар советски кхачан промышленноста овлангара дена реконструкци яьча шерашка, кустарни промыслаш йолчара сихха дегIаухаш латта бахача наьха хьашташ кхоачашде низ кхоачаш йола йоккха машинни индустри цунах еча хана.

Кхачан индустрерча биохимически тохкамий керттера лостамаш укх дешаца чулаца мегаргдолаш да: юххьанцарча бедала дикал кхачанна эша компоненташ цунах яхкарга диллача а производстве из мегаш хиларга а (технологически маьхага) хьежжа а къоастаяр; дикал мамогга кIезигагIа эшалургйолчеи кIезигагIа йовргйолчеи тайпара бедал дIаоттаь лоаттаяр; производства ханаш пайданагIча тайпара йIаьхъяр а заводашка сезонах байта ца а Iеш, бIаьрччача шера болх байтар; производственни процессашта рационализаци яри царна тIахьожам лоаттабари; хьакъестача хIамашта утилизаци яр.

Биохимикаша кийчъяьй аминокислоташ, лизин, А а B_{12} а группех йола витаминаш санна йола биологически геттара пайданера веществаш промышленносте кийчъяра методаш. Юрта боахамерча хьайбай доакъарех уж соединенеш техача цар продуктивность дуккха а дукхагIа лакхлу, царна лазараш хилийтац, уж дегIа дикагIа доахкийт.

Укх тIеххьарча шерашка дикка эргаяьха тоаяьй маьхка-пекарнеи чаь промышленностереи а чхьагIар доаккхачара а технологически приемаш.

Гамма новкъосталца — хранилишашка облучени ярцеи чIоагIа вентиляци лоаттаярцеи дикка йIаьхъяьй дIаоттаяь лоаттаеш шекара свекласи коартолашеи йоаккха ха.

Кхачан индустри дегIайоалаяр — кхачан продукташ алхха алсамъяхар дац из, хIанз кхетадечох уж кхачанна дукхагIа пайдане хилийтар да.

(АПН).

Хроника

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо шийи Указаца Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота еннай РСФСР Заслуженни лора, город Грозне бераш деча Централь цIен консультанта **Пасьнов** Василий Георгиевича унахцIено лораяра даькъе доккхий хIамаш карагIдувларах а ваьча дийнахьа денз кховзткъе итт шу дизарцеи къахьегамеи общественнии гIулакхий шовзткъе итт шу дизарцеи дувзаденна а.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

ЛадувгIа

15 ИЮНЬ, 1965 шу.

РАДИО: 6.30 — Юрта боахама болхлошта передача (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 7.10 — «Грозненский рабочийи» «Комсомольское племяи» газетий обзор. 7.40 — «Къона тIехье» яха передача (эрсий меттала). 8.40 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.50 — Ашараш. 17.00 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.10 — Илли алархочун Марио Ланца концерт. 16.35 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.45 — «Къонал» яха передача (гIалгIай меттала). 17.00 — Литературни передача (гIалгIай меттала). 17.15 — Промышленноста болхлошта передача (эрсий меттала). 17.30 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.45 — «ХIанзарча ислама аматаш» яха беседа (нохчий меттала). 18.25 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.35 — Сайранара концерт.

Хьажа

ТЕЛЕВИДЕНИ: 12.00 — Саца, Мадлен» яха телевизионни спектакль. 12.40 — «Клоп» яха фильм-опера. 18.25 — Телевизионни кердадараш (нохчий меттала). 18.40 — Доккхача вахара наIаре. Репортаж (нохчий меттала). 18.45 — «Константин Федин» яха фильм. 19.25—Юрти нахи. (нохчий меттала). 20.25 —Бийса сатийна хийла шун, бераш! 20.35 — Сомий бешамаши баьца дaараши леладечарна дола хьехамаш. 20.50 — «Хьай дегага хатта» яха художественни фильм. 22.10 — «Американски балет Москве я» яха фильм.

БЕЗАЧА МАЬХА ХIАМА КОРАЯЬЙ

Массехк ди хьалха Грознена юххе кораяьй, вай республика територе тIа меттел, ерригача Кавказе а нагтахьа мара корош йоаца хIама. Малхбоален оагIорахьа, городал ялх километр арахьа наькъаш дохкараша хоарцабаьб къаьна боарз. Цу чура хьалъяра кхайса сага тIехкаш а, хьалха лелаеш хинна топпара пхьегIаш а тесса йитай болхлоша, цар мел лоархIам ба а ца ховш. Цхьабакъда, ираза, дукха гаьна воацаш, цига тIанисвеннав педагогически института 3-ча курса студент Т. Гамаев. ЛаьрххIа цу каша чу хьежача цунна цигара кораяьй кхалнаха леладаь масса тайпара дукха хоза хIамаш. Къаьстта хоза я инкрустаце хьисапе (тайп-тайпара хIамаш а етташ) кизга бедах яь къоарза гизгаш. Гаьнна хьалха дIаяхача замах цу тайпара гизгаш хьаеш хиннай Хьалхашкахьарча Азе городашкеи паччахьалкхенашкеи. ЙIаьххача хана дуккхаза хувцамаш а деш дуккхача нахага гIолла чакхъяьнначул тIехьагIа, цигара Къилбаседа Кавказ санна йолча гаьнарча областашка хьаккхоачаш хиннай уж хIамаш. Боарз хоарцабаьча метте кораяьча безача маьха гизгашца да теркам тIаозаш дола, халцедон оалача кIеззига чакхса доагIача минералах хьаяь кхы хIамаш а. Вай даьша боккха низ бола хIама лоархIаш хиннад халцедон, хIаьта халцедонах яь хIама тIабоагIача моллагIча, балех, кхерамех, саготонах саг тешшаме лоравеш я а меттал царна. Цхьабакъда, Iилмана гIулакха цун мел лоархIама ба белгалду кхыча хIамашца.

Цу боарза дIаелла хиннача кхалсага кач ихкача гизгашцара хIамаш (чIоагIа хьал долаш баьхача наьха мара йиш хиннаяц цу тайпара безача маьха хIамаш каша чу ехка) «скарабееш» оалача къоарзача бумбарга суртехьа а йолаш сигала бесарча египетски бедах хьаяь я. Скарабееш цхьа моллагIа гизгаши хIамаши хинна Iац. Уж я хьалха баьхача наха чIоагIа сий деш а деза лоархIаш а леладаь хIайкалаш. Са мел доаллача хIамал тIех а маьлха символ а лоархIаш хиннай цар къоарзача бумбаргах. Малхо сердал, йIовхал, дика хьувкъамаш дахьаш санна, къоарза бумбарг тIайолча хIайкало а наха ца дезаш хиннад иразии шортта хIамеи. 2000 шу хьалха. керда зама хьаотталехьа. 2-ча бIаьшереи керда зама хьаоттачул тIехьагIарча 3-ча бIаьшереи белгала «мода» йолаш хиннай египтяний къоарза бумбарг.

ЧIоагIа деза лоархIаш тола хIайкалаш хьадеш хиннад кизга хIамаш еча мастерскойшка Навкратис а Александрия а яхача йоккхийча городашка. Цига хьадеш дола дуккха хIайкалаш а кхы хIамаш а шерра дIаяржаш хиннай лоаллахарча областашкеи паччахьалкхенашкеи. Египетски говзанчаша цу хана хьаяь хIамаш хIанз вайна корайоагIа Къилбаседа Кавказе, Iаьржача форда йистошка, кхыметтел Урале а.

Кизгах хьаьвча бумбаргий чухьнарча (шаьрача оагIон тIа) египтяний хиннад кхыча «чIоагIа деза лоархIача» хьайбай (ломий, бIехалий, жIалей, аьрзей, иштта кх. дIа.) сурташ. Циггара хьагучадоалаш да еза лоархIаш хинна къоарза бумбаргаш санна йола дына символаш а кхыйолча племей а хиннаалга. царна кавказски къамаш а долаш. Египтянаша санна чIоагIа деза лоархIаш хиннад дIаяхача замах лоаман наха а цхьадола оалхазараш, пхьид, иштта кх. фI. Цар Iалама а сага кхела а Iоаткъам лоаттабу меттад. ЧIоагIа сакъердам болаш да кхы цхьаькха хIама а — малагIча суртех лерхIаш хиннад Кавказа доамароша шоай мехка бIарга дайна довзаш доаци шоаш болча моттиге хулаш доаци оакхарий. Масала. Къилбаседа Кавказа лоамарошта дувцаш хазар мара кхы довзаш хиннадац лом, хIаьта исторически замалахь Кавказе хинна а дац из. «Оакхарий аьлана» цIи белгалъяккхар духьа кхыча къамаша цунах йоаккхаш йола цIи хьаийцай кавказцаша. Масала, нохчашеи гIалгIашеи цунах цIи йоаккх «лом» аьле, вешта аьлча гуржий меттащцара хьаийца дош да из. Цхьабакъда, цо а тардалийтац вайнаьха а, царна лоаллаха дахача кхыча къамий а ломах йоаккхаш шоай цIи хиннаяц ала. Цунах хетта ала доагIаш кхы цхьаькха хIама да: арчинций, гIазгIумкий, аварций меттала «аслан» аьле цIи йоакх ломах. ТIехьенгара тIехьенга а дувлаш, хIанз вайга хьакхаьча ширача багахбувцамашцареи, кицашцареи, пхьубуаргашцареи вайна хов цхьаболча кавказцаша ломах «Кес йола борз» аьле цIи йоаккхаш хиннилга. Кавказцашта довзанза долча дома низа а майралла а духьал нийслургдолаш аькха хиннад борз (хIаьта къаьнарча замалахь — «барз»). Цудухьа долий хьогI къоарзача бумбарга шаьрагIа йолча оагIон тIа лома сурт тIадола египетски хьайкалаш каст-каста Кавказе кораделга. Уж тайпа сурташ тIадола кхо бумбарг кораяьй Грознена юххе а. Къаьстта еза лоархIаш хиннай «кес йола борз».

Цу тайппара, Iилманна долча гIулакха студента Гамаева кIалхара яьхача боккхача лоархIаме йолча хIамаша — гизгашеи хIайкалашеи историкашка йиш хулийт Нохч-ГIалгIай мехка дIаяхача замалахь баьхача наьха торговле, культура, дынах тешилга хьахьокхара мах баь варгвоаца даннеш йовза а. нохчийи гIалгIайи бакъдола Iилман истори язара хиланза даргдоацача этнографически лингвистически дешашта юкъе хувцамаш дара новкъостал де а.

В. ВИНОГРАДОВ,
археолог.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, ЦIеча фронтовикий улица, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктокхама секретара — 2-45-48; партийни вахареи, промышленнии, юртбоахамеи, письмойи отделий — 2-25-72; корректорске — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-48; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект 7/84.

Типография изд-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ053783. Заказ № 3567.